

15.6.2017

SANERINGSPLAN FOR UTTAK AV VILLREINBESTANDEN I NORDFJELLA SONE 1

Det er funnet skrantesjuka hos villrein i Nordfjella villreinområde, og villreinen er besluttet fjernet for å hindre smitte til andre villreinområder og til andre hjortedyr.

Utførende institusjoner
Mattilsynet og Miljødirektoratet

Utgiver
Mattilsynet

Dato
15.06.2017

Antall sider
36

Forsidebilde
Villrein flokk i Nordfjella. Helge Torsgard ©

Referansenummer Mattilsynet
2017/68547

M-nr. Miljødirektoratet
M-779|2017

Refereres som
Mattilsynet og Miljødirektoratet 2017. Saneringsplan for uttak av villreinbestanden i sone 1.

Kontaktopplysninger

Mattilsynet hovedkontor
Felles postmottak, Postboks 383
2381 Brumunddal
www.mattilsynet.no

Miljødirektoratet
Postboks 5672 Sluppen
7485 Trondheim
www.miljodirektoratet.no

Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag.....	5
2	Introduksjon.....	6
3	Metode	8
4	Vurderinger og suksessfaktorer	9
4.1	Vurderinger	9
4.2	Premisser og suksessfaktorer.....	11
5	Ordinær jakt	11
5.1	Soneforskriften og betydning for hjorteviltjegere.....	11
5.2	Kjøtt og smittereduserende tiltak	12
5.3	Innsamling og testing av felte hjortevilt	13
5.4	Praktisk opplegg for villreinjakten i Nordfjella	13
5.5	Helikopter i Nordfjella.....	14
5.6	Usikkerhet.....	15
6	Statlig felling.....	15
6.1	Periode for statlig felling.....	15
6.2	Bruk av motorisert ferdsel	16
6.3	Beskrivelse av det statlige fellingslaget	16
6.4	Uttak av villrein.....	16
6.5	Ivaretagelse, frakt og prøver av felte villrein	17
6.6	Smittespredningsrisiko og HMS.....	17
6.7	Usikkerhet.....	18
7	Inndriving og avliving	18
7.1	Inndrivingsgjerde.....	18
7.2	Gjennomføring og personell.....	20
7.3	Bedøving og avliving.....	20
7.4	Prøvetaking.....	21
7.5	Tidspunkt for inndriving.....	21
7.6	Usikkerhet.....	21
8	Saltsteiner	21
8.1	Saltsteiner som smittekilde	22
8.2	Saltsteiner i Nordfjella	22
8.3	Skjerming av saltplasser	22
8.4	Beskrivelse, utplassering	23
8.5	Tilsyn og tiltak	24

8.6	Usikkerhet	24
9	Brakklegging og reetablering	24
9.1	Varighet av brakkleggingsperioden.....	24
9.2	Tiltak rettet mot beitedyr i området	25
9.3	Andre tiltak mot smittespredning.....	25
9.4	Tiltak rettet mot hjortevilt i randsoner	25
9.5	Arealforvaltning i brakkleggingsperioden	26
9.6	Gjerder og GPS-merking	26
9.7	Tiltak og testing i kildebestander.....	27
9.8	Reetablering.....	27
9.9	Usikkerhet.....	28
10	Tidslinje for uttak og reetablering	28
11	Prøvemateriale og forskning.....	30
11.1	Behov for økt kunnskap	30
11.2	Innsamling av prøvemateriale til testing og forskning	30
11.3	Forslag om nasjonal skrantesjuka-prøvebank	32
12	Kommunikasjonstiltak.....	32
13	Organisering av uttaket	33
14	Økonomi	36

1 Sammendrag

Skrantesjuka, Chronic Wasting Disease (CWD), er en smittsom prionsykdom som rammer hjortedyr. Sykdommen er dødelig og vil ikke forsvinne av seg selv. I Europa er vanlig skrantesjuka kun funnet hos villrein i Nordfjella villreinområde. Hele bestanden er derfor besluttet fjernet som et ledd i å prøve å bli kvitt sykdommen. Dette kan spare mange dyr for de lidelsene sykdommen medfører, og hindre videre smittespredning. Nordfjella villreinområde er delt i to soner, og det er de omtrent 2000 dyrene i den nordlige sonen (sone 1) som skal fjernes.

Mattilsynet og Miljødirektoratet har på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet laget en saneringsplan for uttak av villreinbestanden i sone 1. Planens innhold er basert på vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap. Involvering av grunneiere, beitebrukere og berørte kommuner er ivaretatt gjennom opprettelse av flere faggrupper og dialog med ressurspersoner.

Hoveddelen av uttaket skal foregå ved ordinær villreinjakt, supplert med statlig felling og inndriving i hegn for avliving. Villreinutvalg og villreinnemnd har lagt grunnlaget for et høyt uttak ved jakt gjennom økte jaktkvoter og utvidet jakttid. Ytterligere tilrettelegging følges opp i denne planen, blant annet ved å tilby helikoptertransport av slakt ut av fjellområdet. Målet er å ta ut 1000 dyr i den ordinære jakta.

Det statlige fellingslaget vil primært gjennomføre sin aktivitet etter avsluttet ordinær jakt, og uttaket antas å være mest effektivt på vinterstid med gode forhold for snøskuter. Det vil også gjennomføres inndriving av villrein i hegn for avliving. Tiltaket vil følges tett for å sikre at nødvendige dyrevelferdsmessige hensyn ivaretas. Fremdrift, prøveuttak, kjøtt- og avfallshåndtering og smitteforebyggende tiltak beskrives i planen.

Uttak av hele villreinbestanden Nordfjella i sone 1 skal etter planen skje innen 1.5.2018. Sannsynligheten for å lykkes med uttaket innen fristen, er blant annet avhengig av gunstige vær- og føreforhold.

Alle dyr som felles vil testes for skrantesjuka. I tillegg skal det tas ut ulike prøver til kartleggings- og forskningsformål.

Etter at alle villrein er fjernet, skal området være uten villrein i minst fem år. Ved utvikling av nye metoder for å teste om det er skrantesjuka i miljøet, kan dette bidra til å fastsette om brakkleggingsperioden bør forlenges.

Når brakkleggingsperioden er over, skal villreinbestanden reetableres. Det er viktig å reetablere området med rein som er fri for skrantesjuka, og som helst er av samme opprinnelse som dagens dyr i Nordfjella sone 1. Det skal derfor drives over dyr fra Nordfjella sone 2, gitt at bestanden der friskmeldes for skrantesjuka.

Andre tiltak vil også igangsettes. Saltplasser, som er potensielt viktige smittsteder, skal gjerdes inn. Det settes opp gjerde for å skille tamrein og villrein langs riksveg 52 og på utvalgt strekning mellom Nordfjella sone 1 og sone 2.

God informasjonsflyt vil være viktig i hele tiltaksfasen. Det vil gjennomføres ulike kommunikasjonstiltak som skal sikre god informasjonsflyt til interesserte og berørte grupper. Dette er blant annet jegere, lokalbefolkning, allmennheten, fotturister og journalister.

Mattilsynet har i brev til Landbruks- og matdepartementet den 20.4.2017 vist til at uttak av villrein i Nordfjella sone 1, med hjemmel i matloven og bestemmelser gitt i henhold til matloven, er nødvendig, og uttaket skal skje etter denne saneringsplanen. Videre har Mattilsynet foreslått en tilføyelse til soneforskriften som sier at villrein i Nordfjella sone 1 skal tas ut ved ordinær jakt, statlig felling og inndriving med avliving, og at Miljødirektoratet kan bistå med uttaket etter anmodning fra Mattilsynet.

Det vil gjøres fortløpende vurderinger av om ny relevant kunnskap og erfaring tilsier endringer av tiltakene eller fremdriften i denne saneringsplanen. Berørte og lokale aktører vil involveres i dette.

2 Introduksjon

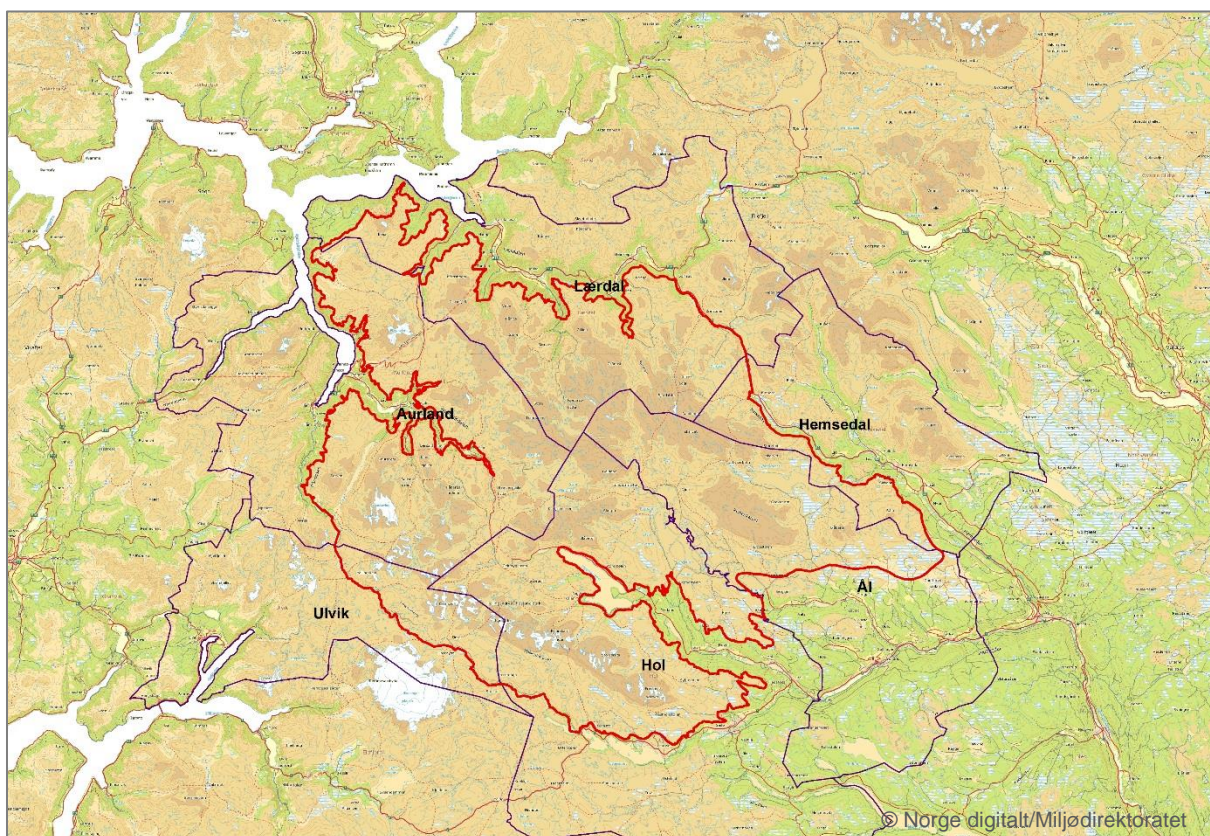
Skrantesjuka, Chronic Wasting Disease (CWD), er en prionsykdom som rammer hjortedyr. Sykdommen klassifiseres som en B-sykdom etter [matloven](#). Dette er smittsomme, alvorlige sykdommer hvor systematisk bekjempelse er påkrevd for å kontrollere eller utrydde sykdommen.

Skrantesjuka er alltid dødelig for dyr som blir smittet. Dyrene blir infisert ved opptak av prioner gjennom munnen eller nesen. Inkubasjonstiden er veldig lang, opptil flere år, og dyrene er tilsynelatende friske i store deler av denne perioden. De skiller imidlertid ut prioner med avføring, spytt, urin og neseseekret det meste av tiden. Prioner beholder smitteevnen selv etter lang tid ute i naturen. Sykdommen vil ikke forsvinne av seg selv, og det trengs omfattende tiltak for å bli kvitt sykdommen. Det er anbefalt at mennesker ikke skal eksponeres for prioner. Det er ikke vitenskapelig vist eller erfaringsmessige holdepunkter for at skrantesjuka kan overføres til mennesker. For mer informasjon om sykdommen viser vi til [Vitenskapskomiteen for Mattrygghet \(VKM\) sine rapporter om CWD](#).

I Norge er sykdommen påvist på tre villrein i Nordfjella villreinområde og på to elg i Selbu kommune. Utenfor disse områdene er sykdommen foreløpig ikke funnet. Det ble i 2016 tatt ca. 10 000 prøver av hjortedyr i Norge, og i 2017 planlegges det prøver fra ca. 20 000 hjortedyr. Fra før finnes sykdommen i Nord-Amerika, og i Sør-Korea etter import av levende dyr fra Nord-Amerika.

Sykdomsvarianten som er funnet på villrein i Nordfjella er, så langt vi har kunnskap om i dag, identisk med den smittsomme varianten som finnes på hjortedyr i Nord-Amerika. På de to elgene i Selbu, er prionvarianten en type som ikke er beskrevet tidligere. Denne planen omhandler ikke tiltak i Selbu-området.

Nordfjella villreinområde er delt i en nordlig sone (sone 1) og en sørlig sone (sone 2) som ligger hhv. nord og sør for riksveg 50, se figur 2.1. Sone 1 omfatter kommunene; Aurland, Lærdal, Hemsedal, Hol, Ål og Ulvik. Villreinområdet Nordfjella har en vinterbestand på omkring 2400 dyr. Rundt 2000 av disse holder til i sone 1, og det er kun i denne sonen skrantesjuka er påvist.

Figur 2.1. Figuren viser Nordfjella villreinområde markert med rød grense. Villreinområdet har areal i seks ulike kommuner. Fylkesveg 50 mellom Hol og Aurland deler området i en nordlig (sone 1) og sørlig (sone 2) del.

VKM la fram [fase II av CWD-rapporten](#) i mars 2017. Der anbefales det å ta ut hele villreinbestanden i Nordfjella sone 1. Rapporten anbefalte også andre tiltak som å fjerne saltslikkesteiner for ville hjortedyr og beitedyr, sanere områdene rundt slikkesteinene og redusere hjorteviltbestandene i områdene der skrantesjuka er funnet.

Mattilsynet har, etter samråd med Veterinærinstituttet, Miljødirektoratet og Norsk institutt for naturforskning (NINA), konkludert i brev til Landbruks- og matdepartementet 20.4.2017 at det er viktig å gjennomføre tiltakene mot skrantesjuka som foreslås av VKM, innen kort tid, herunder å ta ut hele villreinbestanden i Nordfjella sone 1.

Landbruks- og Matdepartementet ga i brev 8.5.2017 sin tilslutning til Mattilsynets anbefaling, og ba samtidig Mattilsynet og Miljødirektoratet om å lage en konkret saneringsplan for uttak av villreinbestanden i Nordfjella sone 1. Planen skulle beskrive uttak av bestanden innen 1.5.2018 og innrettes slik at brakkleggingsperioden blir kortest mulig og at hensynet til dyrevelferden blir ivaretatt. Videre skulle fremdrift, prøveuttak, kjøtt- og avfallshåndtering og smitteforebyggende tiltak beskrives. Den skulle også beskrive hvordan villreinstammen skal bygges opp igjen etter en brakkleggingsperiode. Det skal være god involvering av grunneiere, beitebrukere og berørte kommuner. [Les bestillingen her](#).

Basert på arbeidet med saneringsplanen, har Mattilsynet foreslått en tilføyelse til soneforskriften som sier at villrein i Nordfjella sone 1 skal tas ut ved ordinær jakt, statlig felling og inndriving med avliving. På denne måten vil soneforskriften inneholde vedtaket om avlivingen. Samtidig presiseres det i den foreslåtte tilføyelsen at Miljødirektoratet bistår med uttaket etter anmodning fra Mattilsynet. Dette er relevant for statlig felling inndriving. Mattilsynet vil foreslå en bestemmelse om brakklegging av området når uttaket av villreinen nærmer seg slutten.

Mattilsynets oppgave er blant annet å fremme god dyrehelse og dyrevelferd og å sikre trygg mat. Tilsynet har ansvaret for beredskap og risikohåndtering og bekjempelse av dyresykdommer, også hos ville dyr. Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø, og de viktigste funksjonene er å skaffe og formidle miljøinformasjon, utøve og iverksette forvaltningsmyndighet, styre og veilede regionalt og kommunalt nivå, samt gi faglige råd og delta i internasjonalt miljøarbeid.

3 Metode

For å utarbeide saneringsplanen, har Mattilsynet og Miljødirektoratet benyttet vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap. Involvering av grunneiere, beitebrukere, berørte kommuner og andre er ivaretatt gjennom opprettelse av flere faggrupper og dialog med ressurspersoner.

Kunnskap om skrantesjuka og forvaltning av hjortevilt i lys av sykdommen, har vært et viktig grunnlag for utforming av planen. VKM sine to CWD-rapporter har vært svært sentrale i arbeidet.

Denne saneringsplanen er utarbeidet på kort tid og omtaler flere temaer som må behandles og vurderes videre. De fleste temaene i forbindelse med saneringen er likevel tatt med for å gi et helhetlig bilde. Det er lagt stor vekt på at planen skal være konkret, men alle detaljer er ikke omtalt her.

Mattilsynet og Miljødirektoratet har opprettet mange hurtigarbeidende faggrupper som har vurdert ulike tema relevante for saneringsplanen. Følgende gruppearbeider er gjennomført:

- Jegergruppe: Belyste ulike tiltak for å effektivisere jakten i og rundt Nordfjella villreinområde, gjennomføring av prøveuttak, samt vurderte effektive metoder for å redusere potensiell smitte fra slakteavfall.
- Statlig fellingslaggruppe: Vurderte praktisk gjennomføring av statlig felling av villrein i sone 1.
- Inndrivingsgruppe: Vurderte velferdsaspektet ved inndriving i gjerder, avliving og uttak av hele eller deler av villreinstammen for slakt.
- Slaktegruppe: Beskrev gjennomføringen av ulike prosesser i forbindelse med uttak av villrein i sone 1, slik at dette kan gjennomføres på en smittemessig forsvarlig måte, herunder avfallshåndtering.
- Saltsteingruppe: Vurderte den praktiske gjennomføringen av tiltak som skal sikre saltsteiner, og hvordan områdene rundt saltsteinene kan sikres, alternativt saneres.

- Brakkleggingsgruppe: La fram en plan for hvordan brakklegging av villreinområdet i Nordfjella sone 1 kan skje og pekte på tema som må utredes grundigere før reetablering.
- Reetableringsgruppe: Beskrev aktuelle områder hvor det er aktuelt å hente nye dyr fra for utsetting etter brakkleggingsperioden, samt aktuelle tiltak det er nødvendig å gjennomføre i forkant, underveis og etter en utsetting.
- Prøvetakingsgruppe: Beskrev hvilke prøver som må sikres ved uttak av villreinbestanden, og som er relevante for gjenoppbygging, samt vurderte mulig ivaretagelse av prøvematerialet.
- Kommunikasjonsgruppe: Utarbeidet en kommunikasjonsplan for uttaket i Nordfjella og skrantesjuka generelt, og utpekte viktige informasjonstiltak og målgrupper.

Gruppene har vært bredt sammensatt med representanter fra blant annet forskning, forvaltning, næring, interesseorganisasjoner, offentlig og privat sektor, både lokalt og nasjonalt. [Sammensetningen av de syv første gruppene og deres mandat finnes her.](#)

Representanter fra gruppene og flere andre aktører har også kommet med relevante innspill som ikke har direkte tilknytning til gruppearbeidet.

Rapportene fra gruppearbeidet har sammen med VKM-rapportene og andre innspill vært et viktig grunnlag for utarbeidelse av planen. Det er likevel gjort avveininger og vurderinger som bidrar til at planen vil avvike fra gruppearbeidene på enkelte områder.

4 Vurderinger og suksessfaktorer

Mattilsynet og Miljødirektoratet har vurdert mange ulike hensyn ved utarbeidelse av denne saneringsplanen, og avgjørelsene er tatt etter en helhetsvurdering. Gjennomføringen av planen er avhengig av ulike kritiske suksessfaktorer. Planen kan justeres og tilpasses dersom ny relevant kunnskap eller erfaring tilsier dette. Berørte og lokale aktører vil involveres i dette.

4.1 Vurderinger

Mattilsynet og Miljødirektoratet har siden skrantesjuka ble oppdaget i Norge, jobbet for å innhente mer kunnskap om situasjonen, og iverksatt tiltak for å hindre smittespredning. Målet er å begrense og om mulig utrydde skrantesjuka i Norge. Basert på det vi vet om sykdommen og situasjon i landet, mener vi det er en rimelig mulighet for å utrydde skrantesjuka hos villrein. For å klare dette, er det avgjørende at vi raskt kommer i gang med bekjempelsesarbeidet og gjennomfører de nødvendige tiltakene.

Sykdommens karakter tilsier at forekomsten av skrantesjuka vil øke i villreinbestanden og spre seg til andre hjortedyr – både ville og tamme – og videre utover landegrensen. Det hviler derfor et stort ansvar på myndighetene som er nødt til å handle før sykdommen får etablert seg. Fagrapporten fra VKM er tydelig på at det ikke er nok å ta ut kun deler av bestanden i Nordfjella sone 1. Skal sykdommen utryddes, må hele villreinbestanden fjernes,

selv om vi vet at de aller fleste dyrene ikke er smittet. Vi har derfor konkludert med at all villrein i Nordfjella sone 1 må tas ut, og at det må skje raskt.

Avgjørelsen er basert på den beste tilgjengelige kunnskapen. Vi vil fortsette å øke kunnskapsgrunnlaget, blant annet gjennom det nasjonale kartleggingsprogrammet for skrantesjuka, og støtte utvikling av ny metodikk relevant for arbeidet mot skrantesjuka. Det er viktig med videre forskning. Vi kan imidlertid ikke vente på kartleggingsresultatene før villreinbestanden i sone 1 fjernes, da risikerer vi at sykdommen sprer seg i mellomtiden, og vi kan miste sjansen til å utrydde den.

I tillegg til kartlegging har vi jobbet kontinuerlig med smitteforebyggende tiltak og fastsatt to forskrifter for å begrense smitte.

Når det gjelder selve uttaket av Nordfjella-bestanden, har Mattilsynet og Miljødirektoratet vurdert tre ulike metoder: ordinær jakt, statlig felling og inndriving og avliving. Vektingen av de ulike metodene har vært utfordrende, og det er tydelig motstridende interesser blant de som blir berørt. Hovedfokus er å utrydde skrantesjuka hos villrein, og vi mener det legitimerer iverksetting av alle tre metodene. Gjennomføringen vil måtte gå noe på bekostning av ulike interessenter, da de tre metodene for uttak har ulik aksept hos ulike grupper.

Det er et grunnleggende prinsipp at dyrevelferden blir vurdert og ivaretatt. Inndriving, ordinær jakt og statlig felling har alle dyrevelferdsmessige utfordringer, men usikkerheten er størst for inndriving. Dersom skrantesjuka sprer seg vil dette imidlertid føre til et stort dyrevelferdsproblem, og antallet hjortedyr som utsettes for langvarige lidelser vil bli høyt i tiden fremover. Lykkes vi i å utrydde sykdommen, vil dette spare mange dyr for store lidelser. Vi vurderer derfor at uttak av hele villreinbestanden i Nordfjella, sone 1 kan forsvares i dette tilfellet.

Dersom vi finner den klassiske skrantesjukavarianten andre steder i landet, eller hos andre arter i Nordfjella, vil Mattilsynet og Miljødirektoratet vurdere hvilke tiltak som må iverksettes ut i fra det konkrete funnet. Samtidig må vi vurdere om og eventuelt hvordan saneringsplanen må tilpasses den nye situasjonen. Vi vil også ha en adaptiv tilnærming til planen utover dette, og på den måten tilpasse gjennomføringen etter hvert som vi ser hvordan de ulike metodene for uttak fungerer. For eksempel vil kombinasjonen av de tre metodene bestemmes nærmere underveis, med fokus på effektivitet, legitimitet, smittehensyn og dyrevelferd.

Av hensyn til utnyttelse av villrein som en matressurs, og av hensyn til de lokale interessene, har utgangspunktet vært å utnytte villrein som felles i dette arbeidet. Kjøttet fra ordinær jakt vil brukes til mat som vanlig, så lenge dyret er testet negativt for skrantesjuka. For statlig felling og inndriving, er det også vurdert ulike løsninger for å ivareta kjøtt fra felte dyr til human konsum. Flere har imidlertid pekt på utfordringer relatert til smittevern, sporbarhet, kjøttkvalitet og omsetning. Vi har videre fått signaler om at reinkjøttet kan bli vanskelig å få omsatt på grunn av de spesielle forholdene. Kjøtt som skal omsettes som mat til mennesker har store logistiske utfordringer relatert til rask og riktig ivaretagelse i felt, samt transport til slakteri og selve slakteprosessen.

Disse utfordringene gjør uttaket mindre effektivt og reduserer sjansene for at vi lykkes med saneringen. Slaktning og nedskjæring av skrotter kan også medføre en større fare for å spre sykdommen. Andre forhold som lave temperaturer og dårlig kondisjon på dyrene kan gjøre at det er mindre hensiktsmessig å ivareta slaktet som mat. Videre er det viktig for

forskningsarbeidet og videre forvaltning at dyr som får påvist skrantesjuka kommer mest mulig intakte til mottak for diagnostikk og prøveuttak.

På denne bakgrunnen er det derfor besluttet at kjøtt fra villrein som felles av det statlige fellingslaget og kjøtt fra dyr som avlives etter inndriving, som hovedregel ikke skal ivaretas for humant konsum.

Planen legger opp til at gjennomføringen skal minimere risikoen for spredning av skrantesjuka. Det stilles derfor ulike krav til håndtering av dyr og utstyr, og til at avfallshåndtering skal gjøres smittesikkert. Alle villrein må testes for skrantesjuka, og skal være sporbare inntil prøvesvar foreligger.

4.2 Premisser og suksessfaktorer

Vær- og føreforhold er en helt avgjørende suksessfaktor for gjennomføringen av saneringsplanen. Med gode forhold, vil det ligge godt til rette for gjennomføring som beskrevet. Tøffe værforhold og dårlige snøforhold vinterstid, vil derimot gå utover både muligheten til å gjennomføre tiltakene, og effektiviteten av uttaket. Dårlige vær- og føreforhold kan også bety at uttaket av villreinbestanden i Nordfjella sone 1 ferdigstilles senere enn 1.5.2018.

Gjennomføring av planen som beskrevet krever at vi får de tillatelsene som er påkrevd etter ulike regelverk. Det er imidlertid ikke forventet at dette skal by på avgjørende problemer.

En annen premiss for gjennomføringen er at HMS ivaretas for alle som er involvert i arbeidet. Uforutsette, uheldige hendelser, kan forsinke uttaket.

Uttak av villrein og gjennomføring av andre tiltak som beskrevet i denne saneringsplanen, forutsetter at nødvendige økonomiske midler avsettes til formålet, se kapittel 13.

Den viktigste suksessfaktoren for å nå målet med å bli kvitt skrantesjuka i Norge, er at sykdommen ikke sprer seg til andre hjortedyrbestander før uttaket er gjennomført.

5 Ordinær jakt

Godt samarbeid med lokal villreinforvaltning er viktig for å få til en god gjennomføring av uttaket. Det er også viktig å ha et effektivt støtteapparat for jegerne på plass når høstens jakt settes i gang. Dette for å få et størst mulig uttak av villrein og for at jakten skjer på en smitteforsvarlig god måte.

5.1 Soneforskriften og betydning for hjorteviltjegere

Soneforskriften for skrantesjuka ble fastsatt den 12.6.2017. Hensikten med forskriften er at sykdommen ikke skal spre seg. I forskriften opprettes det derfor en sone rundt Nordfjella, og smittefarlig materiale skal ikke fraktes ut av sonen. For jegere i Nordfjellasonen fører forskriften til begrensinger for frakting av skrotter, slakterester eller utstyr ut av sonen. Nordfjellasonen er definert som kommunene Ulvik, Lærdal, Aurland og Hemsedal, samt kommunene Eidfjord, Hol og Ål nord for riksveg 7.

I Nordfjellasonen skal alle felte hjortevilt over ett år testes for skrantesjuka, samt alle villreinkalver. Jegere som ønsker å ta ut hele kalveskrotter av elg, hjort eller rådyr, får tilbud om å teste dyret for skrantesjuka. Når et negativt prøvesvar (ingen sykdom) foreligger, kan jaktutbyttet fraktes ut av sonen. Utbeinet kjøtt kan tas ut av sonen, også før svar på skrantesjuka-prøven foreligger. På skuddplassen, ved utvomming, skal innvoller dekkes til og posisjonen registreres.

Klær og utstyr brukt i jakta, skal rengjøres, vaskes, og eventuelt desinfiseres. Grovskylling av sko og utstyr må skje av jeger i fjellet før de setter seg i bilen. For jeger som ikke har vært i kontakt med hjortevilt innenfor sonen, vil vanlig vask av klær, samt avspyling av sko være tilstrekkelig. For jeger som har skutt og gjort opp hjortevilt i felt, vil ytterligere tiltak være nødvendig før prøvesvar foreligger, eller hvis dyret får påvist skrantesjuka. Slakteutstyr (kniver ol.) må desinfiseres med egnet desinfeksjonsvæske (1:1 blanding av klor og vann i 20 °C i en time), eventuelt kan det destrueres. Der prøveuttak skjer, vil Mattilsynet tilrettelegge for vask og desinfeksjon av utstyr. Jeger kan også ha klor, og en beholder til å desinfisere slakteutstyr, i bilen. Dersom prøvesvaret er negativt, er ikke desinfeksjon påkrevd.

Ytterligere detaljer framkommer av soneforskriften.

5.2 Kjøtt og smittereduserende tiltak

Innenfor Nordfjellasonen, jf. soneforskriften, skal jeger sørge for at slakterester (knokler, vom, tarmer, innmat og føtter) fra elg, hjort, villrein og rådyr gjøres utilgjengelig for hjortedyr inntil diagnose foreligger. Kravet i forskriften er tildekking, men det beste alternativet er at slakterester samles opp i biologisk nedbrytbar emballasje. For villrein kan skinnen legges over.

Alle jegere må lagre koordinatene for stedet der slakterestene legges igjen, jf. soneforskriften.

Mattilsynet lokalt, i samarbeid med kommunene og lokal villreinformvaltning, bestiller og distribuerer nedbrytbare biosekker til alle som jakter i Nordfjellasonen.

Kommunen har et generelt ansvar for avfallshåndtering, og alle kommunene rundt Nordfjella bør sette opp egen konteiner eller fryser for slakteavfall fra hjortevilt. Denne kan være tilknyttet kommunale gjenvinningsstasjoner eller andre egnede steder. Tilbudet skal gjøre at slakteavfall blir utilgjengelig for andre dyr og dermed begrense smittespredning. Jegere som ikke legger igjen slakteavfallet i biosekker som dekkes til, skal benytte seg av denne tjenesten. Det kan være spesielt aktuelt for jegere som feller dyr nær veg. En slik tjeneste kan også bli brukt av de som beiner ut kjøttet for å kunne ta det med ut av sonen før prøvesvaret foreligger. Når negativt prøvesvar foreligger for alle dyrene, kan konteineren tømmes. Dette må gjøres etter [biproduktregelverket](#), det vil si at avfallet må hentes av Norsk protein. Hvis skrantesjuka påvises på ett eller flere dyr i kommunen, vil Mattilsynet ta kontakt for å sikre en riktig håndtering av alt avfallet i konteineren.

Dyr kan også fraktes fra skuddstedet uten å være flådd, noe som kan være relevant dersom dyret skal selges til videreforedler innenfor sonen. Da må kontrollorganer følge med dyret ut, jf. [animaliehygieneforskriften](#).

5.3 Innsamling og testing av felte hjortevilt

Elg, hjort, villrein og rådyr felt under jakt i og rundt Nordfjella villreinområde skal testes for skrantesjuka i regi av Mattilsynet og Miljødirektoratet sitt nasjonale kartleggingsprogram. Områdene som inngår i kartleggingen listes på [Miljødirektoratet sin CWD-kartleggingsside](#). I disse områdene er jegerne pålagt å teste felte hjortevilt er ett år eller eldre, jf. [vedtak fra Miljødirektoratet 9.5.2017](#). I Nordfjella villreinområde skal også villreinkalver testes. Med god oppslutning forventes det at over 3500 hjortevilt i Nordfjella-regionen vil bli testet høsten 2017.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) tilrettelegger og organiserer innsamlingen og prøvetakingen i samarbeid med lokal forvaltning og Veterinærinstituttet. I enkelte områder skal jeger ta ut prøver selv og sende til Veterinærinstituttet, i andre områder leveres hele hoder fra felte hjortevilt for prøvetaking. Detaljer om hva som skal samles i de ulike områdene og hvordan, holdes til enhver tid oppdatert på [nina.no/cwd](#).

Hvert dyr vil ha et unikt ID-nummer (merkelappnummer) som er koblet til jeger, og som gjør at både dyr og jeger kan spores. Jeger må registrere informasjon om seg og sitt felte dyr på [settogskutt.no](#), inkludert merkelappnummer og koordinater for fellingsstedet. Svaret på skrantesjuka prøven kan jegeren etter få dager se på [hjorteviltregisteret.no](#). Databasens opplysninger lagres og eies av Miljødirektoratet.

Dyr som får påvist skrantesjuka skal håndteres etter spesielle regler. Mattilsynet har ansvaret for dette, og vil kontakte jeger for å informere om riktig behandling av slakt og utstyr. Mattilsynet, eller den Mattilsynet har avtale med, vil ta hånd om slaktet. Miljødirektoratet og Mattilsynet vil sørge for at slakterestene blir hentet ut dersom de ligger ute i terrenget. Jeger bør bli med for å vise aktuelt sted, da det ofte er vanskelig å finne igjen det nøyaktige stedet basert på koordinater og beskrivelser. Mattilsynet sikrer riktig håndtering og videre frakt til Veterinærinstituttet.

5.4 Praktisk opplegg for villreinjakten i Nordfjella

For å redusere smittepresset og forenkle det videre uttak av all villrein i området, har den lokale villreinforvaltningen satt høye fellingskvoter i Nordfjella sone 1. Den totale kvoten er 3500 dyr, hvor 1750 dyr tildeles som valgfritt dyr og 1750 tildeles som kalv. Kvotene vil dermed ikke bli begrensende for uttak ved normal jakt. Målet er at det skal felles minst 1000 villrein.

Det er spesiallagde jaktkort (kontrollkort) for området, hvor hver jeger får mulighet til å felle ett valgfritt dyr og en kalv. Dette gjør at mange fellingsstillatelser kan bli brukt, uten at det blir for mange jegere i samme område.

For å øke utnyttelsen av den høye jaktkvoten, er jakttiden på villrein i Nordfjella sone 1 utvidet etter dispensasjon fra [Miljødirektoratet 12.5.2017](#), samt etter vedtak fra Nordfjella og Fjellheimen villreinnemnd, som er et offentlig forvaltningsorgan. Jakttiden er fra 10. august til 31. oktober i 2017.

Det skal opprettes en koordinerende oppsynssentral i Nordfjella, bemannet av 3 - 4 personer. Denne vil opprettes av Miljødirektoratet sitt feltapparat, Statens naturoppsyn

(SNO), men det praktiske ivaretas av Nordfjella villreinutvalg, som er en privat grunneierorganisasjon. Om oppsynssentralen:

- Åpningstid 10. august til 31. oktober
- Formidler dyreposisjoner til jegere og oppsyn
- Eget telefonnummer vil opprettes
- Nordfjella villreinoppsyn sin Facebook-side vil benyttes til formidling
- Organiserer helikopter til uttransportering av kjøtt og eventuelt materiale relatert til skrantesjuka
- Informerer jegere om fellesjaktavtaler, formidler kontakt med rettighetshaverne, har oversikt over og kan distribuere bomnøkler mv.
- Organiserer og styrer oppsynsmannskapet
- Informerer om skrantesjuka og henviser til andre for ytterligere informasjon
- Formidler utstyr om nødvendig (emballasje, hms-utstyr)

Det vil være oppsynsmannskap i fjellet i store deler av jaktperioden, både fra villreinutvalget og fra SNO. Politiet vil også være en aktør, men nivået på denne innsatsen er foreløpig ikke kjent.

I Nordfjella skal jeger levere hodet fra felte villrein på anviste oppsamlingssteder, også kalvehoder, se www.nina.no/cwd. Innleid personell tar ut nødvendige prøver slik at dyret blir testet for skrantesjuka. NINA legger opp til fem prøvetakingsplasser med nødvendig infrastruktur for uttak av prøver og oppbevaring av hoder. I tillegg er alle jegere oppfordret til å levere møkkprøver fra dyret de feller, sammen med hodet. Dette kan bidra til å utvikle metodikk for å påvise sykdommen uten at dyr avlives først og for å kunne avdekke smitte i miljøet.

Gjennomføring av ordinær villreinjakt skal skje etter ordinære bestemmelser for jakt, jf. [forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst](#) og [forskrift om forvaltning av hjortevilt](#), og eventuelle dispensasjoner gitt med hjemmel i disse.

5.5 Helikopter i Nordfjella

For å kunne frakte felte hjortevilt ut av mindre tilgjengelige områder, er det planlagt å tilby utfrakting med helikopter. Dette kan øke jegermotivasjonen og jaktinnsatsen. Felte dyr må som hovedregel samles og pakkes i storsekk (big-bags) før henting. Jegerne må selv pakke inn sine slakt og merke disse slik at andre kan hente kjøttet på avlastningsplassene. Big-bags legges ut på bestemte steder der jegerne får informasjon om at henting er mulig. Disse stedene velges ut av operativ leder i samarbeid med oppsynsleder. Helikopteret må lande ved et slikt sted slik at lastemannen kan vurdere om lasten er sikkerhetsmessig forsvarlig. Helikopteret flyr deretter med underhengende last til avtalt avlastningssted. Helikopteret har av sikkerhetshensyn ikke adgang til å ha eksterne passasjerer, som jegere, under slike operasjoner.

Etter [motorferdselloven](#) er all motorferdsel i utmark forbudt med mindre annet følger av loven eller i vedtak med hjemmel i loven. Kommunen er motorferdselsmyndighet, og landing og start med helikopter for å frakte ut kjøtt for jegere krever at kommunene gir tillatelse. Miljødirektoratet vil være ansvarlig for en slik søknad. Landing krever grunneiers tillatelse. Villreinutvalget har sendt brev til grunneiere med areal i Nordfjella villreinområde hvor de ber

de som ikke godtar landing med helikopter på sin grunn i forbindelse med uttransport av reinkjøtt under jakta, melde fra til villreinutvalget innen 15. juni. Blant verneområdene kan det bli aktuelt å lande i Førdalen landskapsvernområde. Miljødirektoratet vil derfor søke Fylkesmannen i Buskerud om tillatelse til formålet.

Oppsynet vil få i oppgave å hente ut slakteavfall fra villrein som får påvist skrantesjuka. Til dette vil det kunne benyttes helikopter. Landing og start for å hente ut positivt slakteavfall kan skje med hjemmel i [naturoppsynsloven](#) § 3, jf. motorferdselloven § 4. Bestemmelsene for de ulike verneområdene i Nordfjella tillater motorferdsel for oppsynsvirksomhet.

5.6 Usikkerhet

Jegernes motivasjon er en viktig suksessfaktor. Videre er det viktig med god informasjon, bruk av fellesjaktavtaler og gode jaktforhold for at mange villrein skal kunne felles. Været blir avgjørende for hvor effektiv jakten blir. Det kan påvirke både jegernes tilstedeværelse i fjellet og jaktsuksess, samt om det er mulig å bruke helikopter til utfrakting av slakt. Det er avgjørende at alle jegere registrerer seg og sine felte dyr på www.settogskutt.no for å sikre sporbarhet.

6 Statlig felling

Statlig felling skal bidra til å sikre uttaket av villrein i sone 1, sammen med ordinært jakt og inndriving og avliving. Tiltaket skal gjennomføres på en effektiv og smittesikker måte.

6.1 Periode for statlig felling

SNO får ansvaret for å lede gjennomføringen av den statlige fellingen. Oppdraget har i prinsippet startet gjennom allerede effektuerte fellinger og varer frem til 1.5.2018, eller til alle villrein er tatt ut av Nordfjella sone 1.

Hovedaktiviteten til det statlige fellingslaget vil primært begynne etter avsluttet jakt, dvs. 1. november, men kan starte tidligere. Brunsten er i september og oktober, og det kan da være enklere å jakte villrein. Det er viktig at denne perioden utnyttes for å få til et mest mulig effektivt uttak. Hvis det er områder hvor det ikke drives ordinær jakt, kan statlig fellingspersonell starte sin aktivitet i denne perioden. Dette er spesielt relevant om det totale jaktuttaket viser seg å være dårlig. Eventuell oppstart tidligere enn 1. november skal ikke gå utover den totale effektiviteten av uttaket. Eventuell iverksettelse av statlig felling innenfor fastsatt jaktperiode besluttet av operativ leder i samråd med Miljødirektoratet og Mattilsynet, og etter dialog med ressursgruppa, se kapittel 13 om organisering.

Statlig felling og inndrivingsforsøk kan foregå parallelt. Også her er det viktig med dialog mellom de ulike operasjonene slik at de ikke fører til ulempe for den andre. Leder av det statlige fellingslaget vurderer og avgjør dette i samråd med operativ leder og styringsgruppa.

6.2 Bruk av motorisert ferdsel

Bruk av motorisert ferdsel er avgjørende for å få gjennomført en god felling. Helikopter kan brukes for å frakte fellingsmannskapet inn og ut av fjellet, samt løfte felte villrein ut av området. På vinterstid vil det bli benyttet snøskuter ved behov for effektiv forflytning, for å komme i posisjon for felling av villrein og for utfrakt av felte dyr.

Villrein kan felles fra helikopter dersom det er snakk om enkelt dyr eller svært små flokker, og situasjonen tilsier at dette er hensiktsmessig. Dette kan for eksempel bli aktuelt for de siste villreinene som skal felles i sone 1.

Ved behov kan leder for det statlige fellingslaget gjøre avtale med lokale flyklubber som kan ta en rekognosering etter uværsperioder. Dette effektiviserer arbeidet, da fellingslagene kan reise direkte inn til områder der det står villrein.

Nødvendig motorferdsel til oppsynsvirksomhet er tillatt etter motorferdselloven § 4 og naturoppsynsloven § 3. Motorisert ferdsel til statlig felling dekkes derfor av SNO sine fullmakter. Dette inkluderer landing med helikopter. Bestemmelsene for de ulike verneområdene i Nordfjella tillater motorferdsel for oppsynsvirksomhet.

Det bør etableres forbud mot lavtflyging, i høyder som kan forstyrre reinen, over sone 1 i perioden hvor statlig felling og inndriving kan forgå, det vil si fra november og ut april. Flyging i tilknytning til saneringsarbeidet må være unntatt fra dette forbudet. Miljødirektoratet tar kontakt med Luftfartstilsynet om dette.

Miljødirektoratet står for et felles tilbud og leie av helikopter som kan benyttes av det statlige fellingslaget og til utfrakt av kjøtt i forbindelse med ordinær jakt.

6.3 Beskrivelse av det statlige fellingslaget

Det statlige fellingslaget ledes av SNO. Fellingslaget består til enhver tid av 10 personer. Hvert fellingslag ledes av en fellingsleder. Leder av det statlige fellingslaget, herunder den operative lederen, jf. kapittel om organisering, vil ha nødvendige fullmakter til å ta avgjørelser som angår alle praktiske formål for uttak i fjellet.

Totalt vil rundt 30 personer engasjeres i fellingslaget slik at de kan jobbe turnus. I perioder med utfordrende vær eller andre særskilte forhold, kan det avvikes fra turnusen.

Det statlige fellingslaget vil bestå av ansatte i Statens naturoppsyn, samt annet innleid personell med nødvendig kompetanse for å oppnå tilstrekkelig størrelse på fellingslaget. SNO står for alle slike personellavtaler.

Det statlige fellingslaget skal ha en base der alle bor i arbeidsperiodene, dette sikrer samkjøring, erfaringsutveksling og effektivisering av uttaket. Basen skal ligge på Hemsedalsfjellet langs riksveg 52, etter avgjørelse og avtaleinngåelse av SNO.

6.4 Uttak av villrein

Alle villrein som felles av det statlige fellingslaget skal felles med våpen som er godkjent til storviltjakt, med påmontert lydtemper. Håndholdte kikkerter skal ha avstandsmåler. Dette vil

føre til økt presisjon, bedre dyrevelferd og mer effektiv jakt. Alle i det statlige fellingslaget skal gjennomgå ekstra trening og kursing, som arrangeres av SNO.

For at dyret etter treff skal vise gode skuddtegn, vil det benyttes ammunisjon som ekspanderer forholdsvis lett ved treff i villrein. Dette er viktig for at skytter lett skal kunne forsikre seg om at dyret er truffet og konsentrere seg om ny skuddmulighet.

Det viktig å forsøke å få video/bildemateriell av det levende dyret før avliving, dersom det er mulig i situasjonen. Dette gjelder når det felles dyr som kan vise symptomer på skrantesjuka.

Grunnet lite sannsynlighet for snø, og utfordrende værforhold, vil det i perioden før jul være vanskelig å ta ut mange villrein. Perioden etter nyttår er på ca. 120 dager, og lokalkunnskap og erfaringer tilsier at rundt 30-40 av disse kan nyttes til effektiv jakt med hensyn til været.

Tabell 6.1 Tabellen viser hvor mange villrein som må felles hver dag, gitt en bestand på 1500 eller 2000 villrein, og værforhold som tilsier 30 eller 40 dager med effektiv jakt.

Bestands-Størrelse	Antall jaktbare dager	Antall fellingspersonell	Dyr pr. dag	Dyr pr. dag pr. fellingsperson
1500	30	10	50	5
2000	30	10	67	6,7
1500	40	10	38	3,8
2000	40	10	50	5

Mye av utstyret som skal benyttes må kjøpes inn særskilt til formålet. SNO sørger for at tilstrekkelig utstyr er anskaffet før det statlige fellingsoppdraget igangsettes.

6.5 Ivaretagelse, frakt og prøver av felte villrein

Uttransport av felte villrein skjer med helikopter eller snøskuter, alt etter vær- og føreforhold. Dyr skal fraktes hele ut av terrenget. Skrottene oppbevares i containere, eller på annen egnet måte, inntil negativt prøvesvar foreligger. Oppbevaring og destruksjon ivaretas av det statlige fellingslaget i samarbeid med Mattilsynet. Det legges ikke opp til å ivareta kjøttet for konsum, jf. kapittel 4. Dette medfører at effektiviteten økes betraktelig.

Hjerne- og lymfeprøver skal tas av alle felte villrein. Underkjeve eller framtenner skal også tas fra alle rein som felles. Prøvene tas av fellingslaget etter at dyret er fraktet ut fra fjellet. Alle skrotter og prøver skal alltid merkes og oppbevares inntil prøvesvar foreligger. Dersom et dyr tester positivt for skrantesjuka, har Mattilsynet ansvaret for riktig håndtering og vil sørge for at dyret blir sendt til Veterinærinstituttet.

6.6 Smittespredningsrisiko og HMS

For å minimere smitterisiko, skal felte villrein som viser tegn på skrantesjuka fraktes ut av området i henhold til gjeldende instruks fra Miljødirektoratet/Mattilsynet, jf. vedlegg til [SNO](#)

[sin instruks for oppfølging av skrantesjuka](#). Enhver villrein som får påvist skrantesjuka ivaretas av Mattilsynet, eller den Mattilsynet har avtale med, og fraktes til Veterinærinstituttet.

Det er viktig å minimere smitterisiko til andre områder. Utstyret som brukes i forbindelse med uttaket, skal derfor forbli innenfor smittesonen til fellingsoppdraget er over. Det skal behandles etter prinsippet om smittesone og smittefri sone. Utstyret som skal benyttes utenfor sonen etter endt oppdrag, skal rengjøres og om mulig desinfiseres, alternativt destrueres. For våpen anses normal puss og renhold som tilfredsstillende dersom det må tas ut av sonen.

Fellingsmannskapet skal alltid opptre etter gjeldene HMS-instruks.

6.7 Usikkerhet

Antall dager med jaktvær vil variere og utgjør en stor usikkerhetsfaktor.

Værforhold, føreforhold, tilgang til helikopter og personell avgjør om det er praktisk mulig å gjennomføre en sanering av bestanden innen 1.5.2018. Basert på en vurdering av værforhold og lengde på dagene er det mulig at fellingslaget i tillegg må benytte perioden etter april for å nå målet.

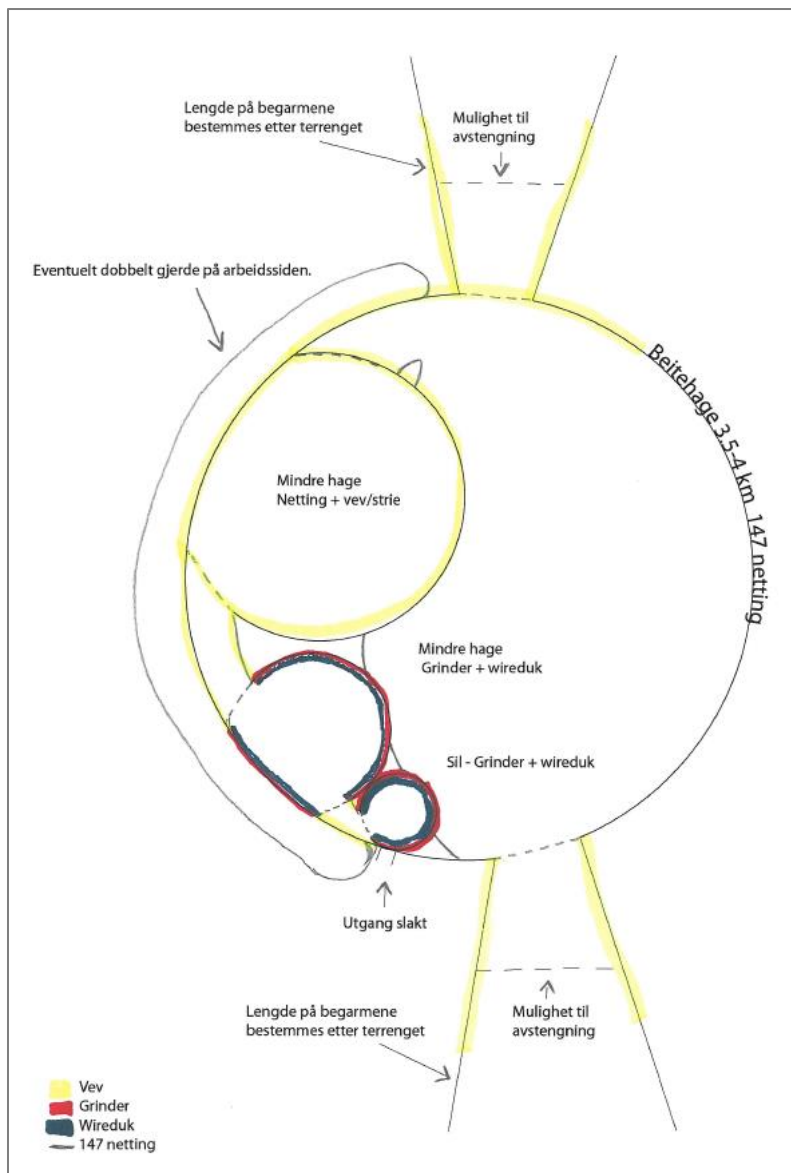
7 Inndriving og avliving

Vi vil tilrettelegge for inndriving og avliving av villrein i hegn, en metoden som kan være svært effektiv for å ta ut en stor del av bestanden. Det har tidligere ikke vært drevet inn så store og sky villrein flokker som dyrene i sone 1 utgjør. Tiltaket skal følges tett for å sikre at nødvendige dyrevelferdsmessige hensyn ivaretas.

7.1 Inndrivingsgjerd

Et gjerdeanlegg bør ha 3–4 innhegninger innenfor ledegjerdet og eventuelt beitehage, se figur 7.1. Det første gjerdet, beitehagen, må kunne ta minst 1000 dyr. Det må være tilstrekkelig vann eller ren snø som vannkilde, samt fôrgrunnlag for den perioden villreinen skal oppholde seg i beitehagen. De neste gjerdene må bli mindre og mindre.

Riktig utforming av gjerdene er svært viktig for å redusere skaderisiko. Man utnytter at reinflokker i en trent posisjon roterer mot urviseren. Dermed kan man innen de enkelte innhegninger «skrelle av» fra flokkens ytterste del for å få passe store flokker, og hvor man til slutt i den minste «silen» kan ta fast enkelt dyr for avliving. Skal man videre ha ventekammer må også stolpene til disse være jord-faste.

Figur 7.1. Skjematisk framstilling av mulig inndrivingsanlegg for villrein.

Stolper til de forskjellige innhegninger i anlegget må settes ned før frost. Resten av gjerdet settes opp på snø i forkant av inndringen. Mest mulig av gjerdene må skjermes med glissen nett-duk for at rein ikke skal se ut/ gjennom de forskjellige innhengninger eller ut i det fri. Dette i seg selv roer flokken og motvirker panikk.

Inndriving skal primært skje på snøføre med snøskuter. For simleflokker bør fortrinnsvis ikke dette skje for langt ut i drektigheten. Helikopter må trolig benyttes som støtte, også der dyr eventuelt rømmer ut av sonen.

Snø og vind vil være en utfordring, og det er nødvendig med god brøytekapasitet for veg og gjerdeanlegg. Videre bør anlegget bygges slik at det kan brøytes maskinelt innenfor.

Sperregjerdet langs riksveg 52 må være på plass før det drives rein inn i Kjøledalen slik at ikke panikkflukt fører til at rein krysser ut av sonen og inn i område hvor det går tamrein.

Kjøledalen i Lærdal kommune er så langt utpekt som et mulig sted for å sette opp inndrivingsgjerde, men det vil gjøres en ny vurdering av dette. Stedet anlegget settes opp bør være et mest mulig naturlig avgrenset område med gode beiteforhold (et oppsamlingsområde), hvor man i forkant kan samle opp hele flokken og passe/gjete den der før inndriving til selve anlegget starter.

Det vil bli søkt til kommunen om nødvendige tillatelser etter plan- og bygningsloven. Dersom det skulle bli aktuelt å sette opp gjerdet i et verneområde, kreves det tillatelse etter verneforskriften. Det må lages en avtale med vegeier for iverksetting av brøyting, samt med grunneier for oppføring av gjerder.

Nødvendige tillatelser til å benytte motorisert ferdsel i forbindelse med inndriving av rein dekkes av naturoppsynsloven § 3, jf. motorferdselloven § 4.

7.2 Gjennomføring og personell

Mattilsynet har ansvar for å prosjektere, anskaffe og sette opp inndrivingsanlegget. Det vil etableres en egen prosjektledelse for dette som også skal vurdere hvilket sted som er best egnet. Mattilsynet tar ansvar for etablering av denne gruppen, og vil lage en konkret plan for hvordan inndriving og avliving kan gjennomføres.

SNO har ansvaret for å gjennomføre inndrivingen, og tilsetter personell til dette formålet i samråd med Mattilsynet sin innsatsleder. Det må benyttes personell med solid erfaring med håndtering av tamrein, samt personell med god kunnskap om fjellområdet og villrein for å kunne drive og håndtere dyrene. Tamreinnæringen vil bidra til å skaffe personell med riktig erfaring.

Mattilsynet sørger for personell avliving, og sikrer videre håndtering av de døde dyrene. Når reinen er i gjerdet, trengs fire personer til bedøving og avliving. Mattilsynet har tilsyn med dyrevelferd.

Det er operativ leder som iverksetter inndriving i samråd med innsatsleder, og etter avklaring med Miljødirektoratet og Mattilsynet.

7.3 Bedøving og avliving

Avliving kan skje etter at ett og ett dyr dras ut av et arbeidsgjerde tilsvarende en sil som har plass til 40–60 rein av gangen. Eventuelt kan man ha noen «ventekammer» med plass til 5–10 dyr hver hvor de som avliver henter dyr fortløpende for å unngå forsinkelser i rekken av arbeidsoperasjoner. Dyrene holdes manuelt og fikseres for bedøving med boltepestol. To personer har ansvar for å fikserer reinen mens den tredje bruker boltepestolen. Ved riktig treffsted i pannen er det tilstrekkelig å stikke dyret innen 60 sekunder. Må det benyttes andre treffsteder på grunn av geviret, bør dyret stikkes snarest og helst innen 20 sekunder. Oppsamling av blod ved gjerdet kan løses ved hjelp av hengebane og renne til tank. Vi vil se på muligheten for avliving uten stikking, for eksempel bruk av ryggmargsstøter. Det legges ikke opp til å ivareta kjøttet for konsum, jf. kapittel 4. Dette medfører at effektiviteten økes betraktelig.

Alle skrotter og prøver skal alltid merkes og oppbevares inntil prøvesvar foreligger. Dersom et dyr tester positivt for skrantesjuka vil Mattilsynet sørge for riktig håndtering, og at dyret blir sendt til Veterinærinstituttet. Negative skrotter skal destrueres av Norsk protein.

7.4 Prøvetaking

Hjerne- og lymfeprøver skal tas av alle dyr. Underkjeve eller framtenner skal også tas. Alle skrotter og prøver skal alltid merkes og oppbevares inntil prøvesvar foreligger. Dersom et dyr tester positivt for skrantesjuka, har Mattilsynet ansvaret for riktig håndtering og vil sørge for at dyret blir sendt til Veterinærinstituttet.

7.5 Tidspunkt for inndriving

Hvis vær og føre tillater det, kan inndriving starte rett etter ordinær jakt. På grunn av drektige dyr, ønsker vi ikke å bruke denne metoden på simler for langt ut på våren. Se tidslinje i kapittel 10.

7.6 Usikkerhet

Det finnes lite erfaring med inndriving av villrein, og det er usikkert hvordan det vil fungere. Hvis det fungerer godt, er metoden svært effektiv med tanke på å ta ut dyra. Mattilsynet vil føre løpende tilsyn med dyrevelferd og smittehåndtering. Metoden vil evalueres og eventuelt justeres underveis, og avsluttes hvis nødvendig. Dersom metoden avsluttes, vil statlig felling fortsette som metode for uttak.

Størrelsen på flokkene som skal drives inn påvirker adferden til dyra, og det er usikkert hvilken størrelse som medfører minst stressreaksjon. Det er også usikkert om det lar seg gjøre å splitte store flokker for å kunne drive inn mindre flokker. I og med at alle reinflokker består av dyr med forskjellig grad av skyhet hvor de tammeste roer ned de villeste, risikerer man ved oppdeling på fritt felt at de skyeste dyra blir igjen til slutt. De skyeste dyra er i seg selv gunstige å ha med i inndrivingsoperasjonen, da de oftest tar ledelsen og setter fart på resten av flokken.

Dyrene vil forsøkes tilvent motorisert ferdsel i forkant av inndriving. Dyrenes reaksjon og adferd vil påvirke hvordan prosessen går.

Gode værforhold er en avgjørende faktor for gjennomføringen. Det er også kompetansen til de som skal drive inn reinen.

8 Saltsteiner

I henhold til soneforskrift for skrantesjuka fastsatt av Landbruks- og matdepartementet 12.6.2017, skal saltstein innenfor Nordfjellasonen gjøres utilgjengelig for hjortedyr. Nordfjellasonen er definert som kommunene Ulvik, Lærdal, Aurland og Hemsedal, samt kommunene Eidfjord, Hol og Ål nord for riksveg 7.

8.1 Saltsteiner som smittekilde

Saltslikkesteinen, med nærområde, er ansett å være en av de viktigste risikofaktorene for å spre skrantesjuka. Dette er steder hvor dyr samler seg, og dyr med skrantesjuka vil avsette smittestoff på steinen og i miljøet via spytt, urin og avføring. Hjortedyr vil også spise av jord rundt en slik saltstein, og denne jorda kan inneholde smittestoff. Smitteoverføring er derfor svært sannsynlig i et slikt område. Området rundt saltsteinen hvor det er nedtråkket og hvor det er salter i jordsmonnet, dreier seg vanligvis om en sirkel med radius 5-10 meter. Sau som benytter samme saltplasser som villrein, kan spre smitte via jord, ull eller urin og avføring, men risikoen for dette er ansett som relativt lav.

8.2 Saltsteiner i Nordfjella

Sauenæringen har god oversikt over saltplasser i utmark, og det er over 550 saltplasser for sau innenfor Nordfjellasonen som må gjøres utilgjengelige for hjortedyr. Rundt 70 av disse er vurdert å være steder med spesielt høy risiko for smitteoverføring. Dette er saltplasser som vi vet er hyppig brukt av villrein og annet hjortevilt, saltplasser hvor steinen står på eller drenerer til blottlagt jord, eller plasser som brukes av mange dyr og har stor slitasje. De fleste ligger i randsonene av villreinområdet i kommunene Lærdal og Aurland.

Saltsteiner til andre beitedyr, som storfe og hest, er vanskeligere å kartlegge fordi disse næringene ikke har samme oversikt. Foreløpig kunnskap tilsier at saltplasser til hest og storfe ligger utenfor områdene som villreinene bruker og følgelig utgjør en liten risiko for smitteoverføring. Disse saltplassene i utmark vil også bli forbudt med soneforskriften, men Mattilsynet bidrar ikke med løsninger for å skjerme disse stenene. Storfeets salt- og mineralbehov kan dekkes via bolus.

8.3 Skjerming av saltplasser

For å hindre at hjortedyr får tilgang til saltplasser, skal det settes opp grunder rundt saltplasser i utmark for sau i Nordfjellasonen. Sau skal fortsatt få tilgang via en mindre åpning i gjerdet.

Det er 70 saltplasser som er vurdert å ha spesielt høy risiko for smitteoverføring, og disse vil bli helt avstengt, også for sau. Hvis det er et reelt behov for saltplass til sau på det aktuelle stedet, vil det bli opprettet en ny saltplass i nærheten som er sperret for hjortedyr, men der sau får tilgang.

Stein og fjell er underlag som lettere drenerer bort smittestoffer på steder der dyr samles siden nedbør lettere vasker vekk smittestoffene. Derfor skal nye plasser settes på slike drenerende underlag, helst steingrunn og ikke jord.

For storfe og hest er det ikke mulig å lage saltplasser som kun gir husdyr tilgang.

Da smittestoffet har lang overlevelse, er det foreløpig vurdert at grindene må bli stående minst like lenge som brakkleggingsperioden varer. Det vil si minimum fem år.

8.4 Beskrivelse, utplassering

Mattilsynet har bestilt metallgrinder med vertikale rør som er 2 meter lange og 1,84 høye. Det vil være et gjennomsnittlig behov for åtte grinder rundt hver saltplass. Rask gjennomføring av tiltaket krever at grindene fraktes ut i terrenget med helikopter. Dette vil skje fra 1. juli og et godt stykke ut i august. To representanter fra Ål kommune skal sørge for logistikken i forbindelse med oppsettingen, etter avtale med Mattilsynet. For utsetting etter 10. august, er det viktig at representantene har god kontakt med operativ leder, jf. kapittel om organisering, før utflyging slik at aktiviteten ikke forstyrrer jakta mer enn nødvendig.

Oppsetting og montering av grinder på stedet regnes som enkel, og sauene har signalisert at de vil sette opp grindene. Det er forventet at berørte sauebønder får midler over Jordbruksforhandlingene som kan benyttes til å dekke deres kostnader relatert til oppsetting av grindene.

Der sau skal ha tilgang, skal tre av grindene rundt hver saltplass ha en åpning som er 45 cm bred og 80 cm høy. I første omgang skal grindene forankres med steiner, men i høst vil de få en mer solid forankring, f.eks. ved bruk av bolter i fjellet, slik at de tåler å stå ute om vinteren uten at de forskyves eller velter. Utenom perioden hvor saltsteinene brukes av sau, skal åpningene stenges. Ved utfraktning med helikopter vil grindene slippes ned ved hjelp av lang line. Motorferdselloven regulerer landing og start med helikopter, men lasting med line fra større høyde vil ikke regnes som landing. Vi legger derfor til grunn at motorferdselloven ikke vil komme til anvendelse for denne aktiviteten.

For inngjerding av aktive saltsteiner der gjerdet har åpning for småfe, åpner [motorferdselloven](#) for nødvendig person- og godstransport i jordbruksnæring, jf. § 4. Buk av motorkjøretøy i utmark for å kunne transportere personer inn for montering vil kunne gjøres med direkte hjemmel i motorferdselloven.

Inngjerding av saltplasser der alle dyr skal holdes ute vil ikke være direkte knyttet til landbruksvirksomheten. Bruk av motorkjøretøy i utmark for å kunne transportere personer inn for montering, vil derfor kreve tillatelse fra kommunen. Den som skal gjennomføre transporten kan søke om bruk av motorkjøretøy etter § 6 i [forskrift for bruk av motorkjøretøy i utmark og på islagte vassdrag](#).

Grunneier har rett til å nekte motorferdsel på sin grunn – selv om motorferdselloven åpner for kjøring uten å søke, og det er derfor nødvendig med tillatelse fra grunneier relatert til oppsett av grinder både med og uten åpning for sau.

Representanter fra næringen har opplyst at det ikke er nødvendig å bruke kjøretøy for inntransport av personell for å montere grindene.

Det finnes flere verneområder innenfor sonen. Mattilsynet har sendt søknad til aktuelle instanser om å få sette opp grindene. De har signalisert at skrantesjukebekjempelse er en spesiell hendelse, og at det sannsynligvis er grunn for dispensasjon og tillatelse.

Tiltaket antas ikke som søknadspliktig etter plan- og bygningsloven, men Mattilsynet vil ha dialog med kommunene om tiltaket.

8.5 Tilsyn og tiltak

I beitesesongen skal beitebrukerne følge med på grindene i sitt område minst en gang i uken. Etter [forskrift om velferd for småfe](#), skal dyr som holdes på utmarksbeite sees etter minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko og oftere dersom det er mistanke om økt fare.

I tillegg vil ulike grupper som oppholder seg innenfor sonen oppfordres til å se etter grindene. Dette vil blant annet være oppsyn, jegere og fotturister. Dersom de ser ville hjortedyr i grindene, eller at andre dyr er fanget eller sitter fast, eller at grindene ikke står skikkelig, skal de slippe dyret fri om mulig, og alltid ringe Mattilsynet for å varsle. Dette gjelder også om de finner ubeskyttede saltsteiner/saltsteinsområder.

Det er mulig å fjerne jord i kontaminert område, deretter sprøyte med 2 % natriumhypokloritt og legge på med grus i en dybde på 10-15 cm. Dette tiltaket kan vurderes på et senere tidspunkt når smittepresset i Nordfjella er bedre kjent. Tiltaket kan være aktuelt der det, av en eller annen grunn, ikke kan settes opp grunder, eller som tilleggstiltak der det er ekstra stort smittepress. Vi vil opprette en gruppe som skal vurdere tilsyn av grindene på vinterstid, sikring av grindene videre og behandling av saltplassene i brakkleggingsperioden og hvilken betydning dette vil ha for miljøet, revevegetasjon, terrenginngrep og søknadsplikt, introduksjon av ny masse osv.

8.6 Usikkerhet

Å sette opp grunder som slipper inn sau, men ikke hjortedyr, er nytt, og det er derfor noe usikkert hvordan dette vil fungere. Sauenæringen ønsker å forsøke en slik løsning framfor å slutte med bruk av saltstein. Risikoen for at dyr blir stengt inne eller setter seg fast vurderes å være lav. Dyrevelferden er ivaretatt ved at vertikale rør gjør det vanskelig å klatre og sette seg fast. Tre åpninger for sau per innhegning skal gjøre at sauer kommer seg ut selv om en annen åpning er stengt av flere sau i trengsel som prøver å komme seg inn. Videre vurderes det som lite sannsynlig at kalver av hjortevilt vil prøve å komme seg inn gjennom åpningen for småfe så lenge moren ikke går inn.

For å se hvor godt grindene fungerer, skal det settes det opp viltkamera på minimum 10 av disse stedene.

Dersom det viser seg at grunder med åpning ikke skjermer godt nok mot hjortedyr, eller de viser seg å være velferdsmessig uakseptable, må åpningene stenges, og andre alternativer må vurderes, for eksempel tilbud om tilskudd til intensivt tilsyn og GPS-bjeller.

9 Brakklegging og reetablering

9.1 Varighet av brakkleggingsperioden

Det er omfanget og varighet av smitte i miljøet som bestemmer varigheten av brakkleggingsperioden. Vi kjenner ikke nøyaktig omfanget av smittestoffet i Nordfjella. Med dagens kunnskap kan vi anta at skrantesjuka forekommer i underkant av én prosent i bestanden, og det er derfor grunn til å tro at miljøet generelt er lite nedsmittet. Isolering av

kjente «hot-spots», som for eksempel saltslikkesteiner, er avgjørende faktor for hvor lenge området skal ligge brakk.

Det er behov for å ha en løpende oversikt over forekomst av smittestoff i miljøet i Nordfjella sone 1 for å fastslå hvor lenge en brakkleggingsperiode bør vare. Nye metoder er under utvikling, og forventes å kunne benyttes i løpet av 2-5 år.

Ut i fra dagens kunnskap er brakkleggingsperioden satt til å vare minimum fem år, og starter når den siste villreinen er antatt ute av området.

9.2 Tiltak rettet mot beitedyr i området

Direkte smitte mellom beitedyr og hjortevilt er veldig lite sannsynlig, og risikoen for at husdyr fra andre områder transporterer smittestoff ut av sonen, vurderes som liten. Det er derfor ikke grunnlag for å legge restriksjoner på beitebruken i Nordfjella. Passiv overføring av smitte fra beitedyr kan ikke utelukkes, og det vil vurderes økt testing av beitedyr fra området. Beitebruken skal ikke økes før brakkleggingsperioden er over, og Mattilsynet vil ikke gi ytterligere dispensasjoner for beite i Nordfjella for sau som kommer fra andre fylker.

Eventuelle restriksjoner for å hindre smittespredning vil ivaretas gjennom forskrifter fra Mattilsynet. Praktiske tiltak rettet mot saltplasser omtales i kapittel 8.

9.3 Andre tiltak mot smittespredning

For å minimere risikoen for smitte, reguleres flere ulike forhold i forskrifter fra Mattilsynet, jf. soneforskriften og skrantesjukeforskriften. Bestemmelsene vil opprettholdes minst inntil hele villreinbestanden i Nordfjella er fjernet, og ut hele brakkleggingsperioden. Dette gjelder blant annet forbud mot transport av levende og døde hjortedyr samt plantemateriale som skal benyttes som fôr til hjortedyr ut av området, og forbud mot utlegging av fôr til hjortevilt.

Det rettes ingen restriksjoner mot turister. Risikoen for passiv overføring av smitte via turister, med for eksempel sko eller utstyr, er antatt liten. Det tilrettelegges imidlertid for informasjonstiltak mot ulike andre brukere av området, spesielt for de som skal videre til andre fjellområder, se kapittelet om kommunikasjon.

9.4 Tiltak rettet mot hjortevilt i randsoner

Lav tetthet av elg, hjort og rådyr er viktig for å hindre at skrantesjuka spres til andre bestander eller arter. Kommunene i området har blitt bedt om å tilrettelegge for bestandsreduksjon av elg, hjort og rådyr, jf. [brev fra Miljødirektoratet 6.4.2017](#) og brev fra Mattilsynet 2.6.2017. En reduksjon i størrelsesorden 20-30 % vil være ønskelig, men hvor stor bestanden er i utgangspunktet må tas med i beslutningsgrunnlaget. Områder hvor hjortevilt har liten grad av overlapp med villrein fra sone 1, eller bestander som allerede er redusert, vil kunne greie seg med en lavere reduksjon. Det er viktig at bestandsreduksjonen skjer raskt og at lav tetthet opprettholdes gjennom hele brakkleggingsperioden for å øke sjansene med å lykkes i å fjerne skrantesjuka.

Kommunene bør tilrettelegge for at bestandene reduseres tilstrekkelig igjennom ordinær jakt. Kommunene vil få et felles tilbud om bistand til å utarbeide avskytningsplaner som vil gi

ønsket tetthetsreduksjon. Videre bør kommunene vurdere iverksetting av andre tiltak som kan bidra til at jegere kan felle det ønskede antallet hjortevilt. Dersom ønsket uttak ikke oppnås gjennom jakt er det derfor aktuelt å benytte andre metoder for uttak. Mattilsynet kan etter jakt sesongen 2017 fatte vedtak for å sikre at bestandsreduksjon blir gjennomført. Når brakkleggingstida er over, og villrein reetableres i Nordfjella sone 1, kan kommunene øke bestandene av elg, hjort og rådyr til ønsket nivå.

Hjortedyr i randsonene må testes for skrantesjuka i brakklegging- og reetableringsperioden.

9.5 Arealforvaltning i brakkleggingsperioden

Nordfjella villreinområde vil ha status som nasjonalt villreinområde også i brakkleggingsperioden. En brakkleggingsperiode åpner ikke for ny langsiktig arealbruk som er i konflikt med villreinens arealbehov, eller som er i strid med føringene i den regionale planen. Dette innebærer at Villreinnemnda for Nordfjella og Fjellheimen skal opprettholde sitt arbeid for å ivareta villreinhensyn i sone 1, også i perioden uten villrein. Brakkleggingsperioden kan benyttes til å gjennomføre avbøtende tiltak for å utbedre villreinens levevilkår i området.

9.6 Gjerder og GPS-merking

Viktige trekkpassasjer må sikres slik at villrein ikke trekker inn i sone 1 i brakkleggingsperioden, eller ut av sone 1 etter reetablering.

Det må så raskt som mulig settes opp et gjerde over Geiteryggen ved fylkesveg 50 mellom Nordfjella sone 1 og sone 2. Dette er en trase som følger den gamle vegtraseen ved Geiteryggen og til en når vestenden av Vesterdalsvannet. Strekingen er på ca. 10 km. Gjerdet bør bli stående inntil man er sikker på at nyetablert villrein i sone 1 ikke blir reinfisert med skrantesjuka, anslagsvis 20 år. Gjerde må ha tilsyn i hele perioden, særskilt vinterstid. Det vil innhentes nødvendige tillatelser fra grunneiere, og fra kommunen etter plan- og bygningsloven. Det vil undersøkes om tiltaket krever tillatelse etter veglova. Dette vil følges opp av Miljødirektoratet, og det bør etableres en egen prosjektledelse for oppsettet av gjerdet.

Det er behov for et sperregjerde for å skille tamrein og villrein langs riksveg 52. Gjerdet bør bli stående også etter reetablering. Arbeidet følges opp av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag ved Reindriftsavdelingen.

Vurdering av behovet for ytterligere gjerder må gjøres fortløpende. Data fra villrein med GPS-sendere kan peke ut andre strekninger langs fylkesveg 50 eller i sone 1 hvor fysiske tiltak kan være relevante.

I brakkleggingsperioden skal det til enhver tid være omtrent 10-15 bukker og 6-8 simler fra sone 2 som går med GPS-sendere. Dette som bidrag til å overvåke om dyr trekker mot brakkleggingsområdet. Dyrene må også følges opp av oppsynet. I tillegg skal det merkes 20-30 hjort i randsonen for å overvåke hjortevandringene i området i brakkleggingsperioden. Etter reetablering skal 15-30 villrein (10-15 bukk og 5-15 simler) i sone 1 til enhver tid være merket med GPS-sendere.

9.7 Tiltak og testing i kildebestander

Rein som introduseres til Nordfjella sone 1 må være fri for skrantesjuka. Det er ønskelig å friskmelde bestander framfor enkelt dyr, noe som krever at et tilstrekkelig antall dyr fra fortrinnsvis jakt og fallvilt testes i de bestandene det kan være aktuelt å hente villrein fra. Vi ønsker å ha minst 95 % sikkerhet for å påvise skrantesjuka dersom prevalensen av sykdommen er 0,5 % eller mer før vi friskmelder en bestand. Utvikling av nye metoder for påvisning via ekskrementer vil medføre større sikkerhet. Det er i så fall mulig å teste alle enkelt dyr som skal overføres til sone 1. Dette vil imidlertid være svært krevende dersom sonen skal reetableres med ville rein, da det kreves at hvert enkelt dyr fanges inn for å prøvetas, og deretter holdes under oversikt inntil prøvesvar foreligger.

Ved å teste omtrent 370 villrein fra sone 2, kan bestanden antas å være fri for skrantesjuka. I sone 2 må derfor alle villrein som felles under jakt og alle fallvilt alltid testes for skrantesjuka, minimum inntil overføring av dyr mellom sonene er ferdig. Avskytingsstrategien i sone 2 må tilrettelegges for bestandsvekst slik at det kan testes flere villrein i forbindelse med jakt, uten at det går negativt utover kalvetilvekst og tetthet.

Hardangervidda villreinområde testes for skrantesjuka i forbindelse med jakta 2017. Blir det aktuelt å benytte villrein fra Hardangervidda til reetablering av sone 1, må testingen pågå inntil dyr herfra er overført til Nordfjella.

Det er viktig å friskmelde andre mulige kildebestander, i tillegg til sone 2 og Hardangervidda. Det nasjonale kartleggingsprogrammet vil i de kommende jaktseongene prioritere testing av bestander i Langfjella-regionen, det vil si Setesdal-Ryfylke villreinområde og Brattefjell-Vindeggen villreinområde. Hvis skrantesjuka oppdages i Langfjella, må det prioriteres å teste villrein i Snøhetta, Rondane og Knutshø villreinområder.

9.8 Reetablering

I tillegg til at rein som introduseres til Nordfjella sone 1 må være fri for skrantesjuka, er det ønskelig at området skal reetableres med villrein av samme opprinnelse som dagens dyr. Det vil si villrein fra Langfjella-regionen. Planen legger derfor opp til at sone 1 skal reetableres med villrein fra Nordfjella sone 2, gitt at villreinbestanden der friskmeldes for skrantesjuka. Villreinen skal drives over til sone 1 i grupper. Dette er også velferdsmessig gunstig siden man slipper å immobilisere og frakte dyrene.

I Nordfjella sone 2 er det i dag ca. 400 villrein, og området har ikke beiteressurser til å holde en større bestand. En overføring av ca. 100 simler til sone 1 hvert år i tre påfølgende år, innebærer ingen, eller svært begrenset jakt i sone 2 i denne perioden. I tillegg bør det overføres ca. 15 prosent bukk. Ved å introdusere 300 villrein vil det antagelig ta ca. 6-7 år før det blir ca. 1000 villrein i området.

De første årene i en oppbyggingsfase må dyrene få ro til å etablere seg i sone 1, og jakt bør ikke foregå i denne fasen. Fortløpende testing for forekomst av prioner i området må gjennomføres gjennom testing av møkk og fra døde dyr (fallvilt).

Jakt i sone 1 kan starte opp etter nærmere vurdering av lokal villreinforvaltning og Miljødirektoratet. Alle villrein som felles må da testes for skrantesjuka. I hele perioden må alle fallvilt av villrein testes for skrantesjuka.

Det vil også være en løpende vurdering av behov for å introdusere dyr fra andre villreinområder og gjennom andre måter enn driving. Dette vil bli nærmere utredet gjennom brakkleggingsperioden.

Etablering av en god metodikk for å teste jord og møkk for prioner vil være viktig for å teste om sone 1 er fri for skrantesjuka i en reetableringsfase.

Reetableringen må planlegges godt, og en gruppe som jobber med dette bør være operativ over en lengre periode. Gruppen bør bestå av relevante aktører fra ulike miljøer lokalt og nasjonalt, og de bør både følge opp i brakkleggingsperioden og planlegge selve reetableringen mer detaljert. Miljødirektoratet organiserer en slik gruppe.

9.9 Usikkerhet

Dersom andelen villrein med skrantesjuka viser seg å være høyere enn antatt, kan dette føre til en lengre brakkleggingsperiode enn hvis andelen smittede dyr er lavt. Dette fordi man antar at prioner i miljøet øker med økt antall dyr med skrantesjuka.

Når metoder for å påvise prioner i jord og møkk er klare til bruk, kan dette påvirke brakkleggingsperioden. Brakkleggingsperioden må være så lenge at metodene ikke lenger kan påvise prioner i miljøet i sone 1. Hvordan dette påvirker lengden på brakkleggingsperioden, kan avhenge av om prionene kun påvises innenfor inngjerdede saltsteinsområder, eller i miljøet generelt.

Det kan bli en vanskelig å fastslå med sikkerhet når siste villrein er borte fra sone 1. Skulle det dukke opp få dyr i etterkant av at bestanden er antatt fjernet, og alle disse tester negativt for skrantesjuka, trenger ikke dette påvirke brakkleggingsperioden.

Dersom ny relevant kunnskap viser at spredningspotensialet ved flytting av beitedyr til og fra området utgjør en risiko for spredning, vil restriksjoner på denne aktiviteten vurderes.

Det er en fare for at dyrene som hentes fra sone 1, alternativt Hardangervidda, vil returnere dit de kom fra. Det må løpende vurderes å sette opp ytterligere gjerder hvis det anses som nødvendig for å hindre utveksling av villrein til og fra Nordfjella sone 1.

Dersom skrantesjuka påvises i sone 2, skal området reetableres med villrein fra Hardangervidda gitt at bestanden eller individene som føres over med sikkerhet er fri for skrantesjuka. En revidert reetableringsplan må da utarbeides. Påvises skrantesjuka på Hardangervidda må andre introduksjonsmuligheter utredes.

10 Tidslinje for uttak og reetablering

I brevet fra Landbruks- og Matdepartementet var det en forutsetning at uttak av villrein i sone 1 skal skje før 1.5.2018.

Prosessen med oppsett av sperregjerde langs riksveg 52 ble igangsatt i 28.4.2017, og ventes ferdigstilt i løpet av juli 2017. Gjerdet skal skille tamrein og villrein og må derfor bli

stående også etter reetablering av sone 1. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag ved Reindriftsavdelingen er ansvarlig for tiltaket.

Oppsett av inndrivingsgjerde vil starte sommeren 2017. Resten av gjerde vil settes opp på snø før selve inndringen starter. Gjerdet vil fjernes etter bruk. Søknad om godkjenning av inndrivingsgjerdet igangsettes så raskt som mulig. Mattilsynet er ansvarlig for tiltaket.

Oppsett av gjerde over Geitryggen og videre langs deler av fylkesveg 50 vil igangsettes så raskt som mulig. Gjerdet vil være et fysisk skille mellom sone 1 og sone 2 i Nordfjella villreinområde. Gjerdet må bli stående også etter reetablering av sone 1, men vil tas ned etter nærmere vurdering når bestanden er godt etablert og friskmeldt. Miljødirektoratet er ansvarlig for tiltaket.

Arbeidet med sikring av saltsteinplasser ble igangsatt i mai 2017. Grunder som skal benyttes i tiltaket er bestilt og forventes levert før juli 2017. Grundene skal settes ut i perioden fra 1. juli og et godt stykke ut i august. Grundene bør ikke flys ut så de hindrer effektiv jaktutøvelse. Mattilsynet er ansvarlig for tiltaket, utplassering skjer i samarbeid med beiterettighetshavere og grunneiere.

I perioden 10. august– 31.oktober 2017 er det utvidet jakt på villrein i Nordfjella villreinområde sone 1.

Det statlige fellingslaget har allerede startet sitt arbeid gjennom effektuerte fellinger av bukk. Deres oppdrag vil vare frem til 1.5.2018, eller til alle villrein er tatt ut av Nordfjella sone 1.

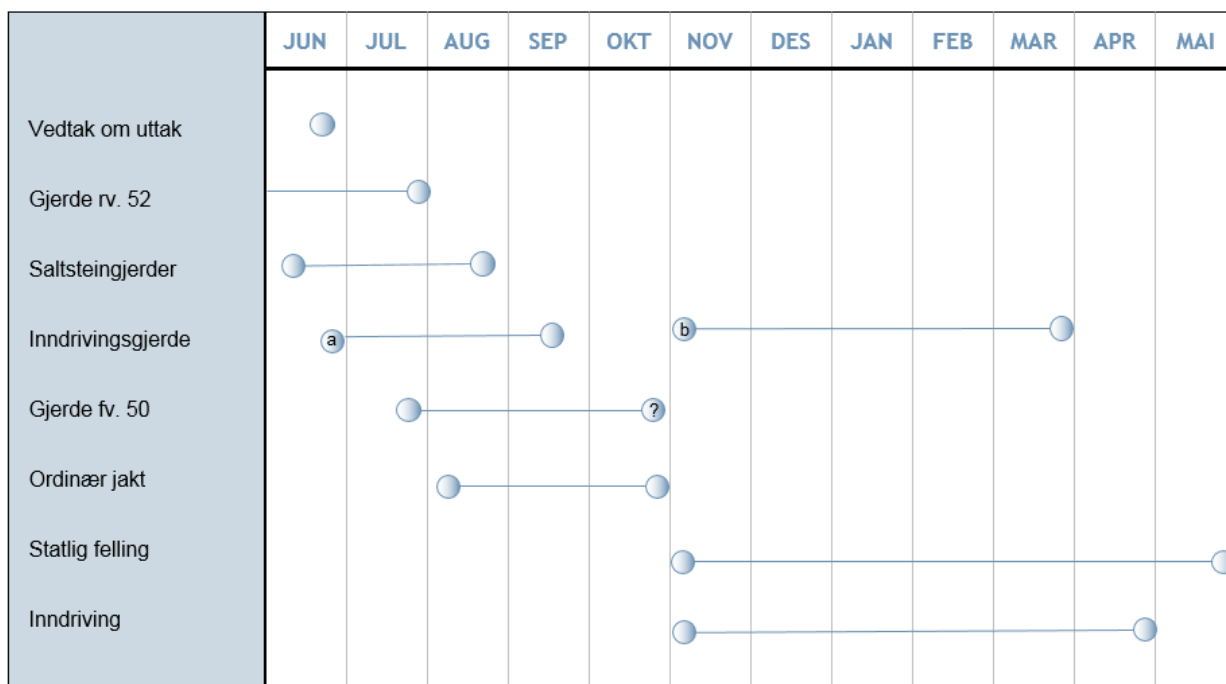
Hovedaktiviteten til det statlige fellingslaget vil primært begynne etter avsluttet jakt, dvs. 1 november, men kan starte tidligere hvis en helhetsvurdering utført av operativ leder tilsier at dette vil gjøre uttaket mer effektivt.

Inndriving for avliving av villrein vil skje på vinterføre. Tiltaket forutsetter at inndrivingsgjerdet er oppsatt, og oppstart må derfor tilpasses dette. Inndriving som metode vil kontinuerlig vurderes av ulike hensyn, og kan stoppes dersom metoden viser seg å være uegnet.

Tidslinje for tiltak i forbindelse med uttak av villrein i sone 1 – perioden juni 2017 – mai 2018 er skissert i figur 10.1. Tidsløpet for de ulike tiltakene vil kunne tilpasses og justeres underveis.

Brakkleggingsperioden starter etter antatt siste villrein er ute av området og varer i minimum fem år.

Reetablering av villrein skal starte umiddelbart etter endt brakkleggingsperiode. Det er derfor viktig at aktuelle kildebestander er friskmeldt for skrantesjuka før overføring til sone 1 starter. Jakt i sone 1 starter opp noen år etter reetablering, da etter nærmere vurdering.

Figur 10.1: Skissen viser i hovedtrekk hva som er planlagt gjennomført i ulike perioder. Gjerder vil bli satt opp så raskt det lar seg gjøre, og perioden for oppsetting er noe avhengig hvordan det går med innhenting av nødvendige tillatelser. Prosessen med sikring av saltsteiner er allerede igangsatt. Perioden for statlig felling og inndriving vil kunne variere i tid grunnet ulike forhold. Avvik og tilpasninger kan forkomme underveis i arbeidet. a) gitt bygging på barmark; b) gitt oppsett på snø.

11 Prøvemateriale og forskning

11.1 Behov for økt kunnskap

Diagnostikk, metodeutvikling og analyser basert på innkommet materiale vil danne grunnlaget for kunnskapen vi får om skrantesjuka og videre forvaltning av sykdommen. Materialet kan blant annet benyttes til arbeid med testing av levende hjortedyr, testing av møkk, til å si noe om miljøsmitte og effekter av brakklegging. Det er også viktig å få økt kunnskap om distribusjon av prioner i ulike vev hos skrantesjuka-positive dyr og slakt. Det legges av den grunn til rette for omfattende prøvetaking fra dyr som tas ut fra Nordfjella villreinområde, spesielt fra de som får påvist skrantesjuka.

Metodeutvikling, validering og implementering av tester på levende dyr og miljøsmitte (for eksempel møkk), sammen med kunnskap om genetisk sensitivitet for skrantesjuka, kan bli viktige suksessfaktorer for mulighetene til en vellykket reetablering med friske dyr. Gode metoder for kartlegging av miljøsmitte kan også effektivisere overvåking av sykdommen i andre deler av landet.

11.2 Innsamling av prøvemateriale til testing og forskning

En rekke ulike prøver skal samles inn fra villrein som tas ut fra Nordfjella villreinområde, se tabell 11.1. for detaljer. Skrantesjuka er et nasjonalt ansvar. Alle prøver som samles inn

gjennom saneringen av Nordfjella villreinområde og alt prøvemateriale som kommer fra dyr som får påvist skrantesjuka, eies av staten ved Miljødirektoratet og Mattilsynet.

Fra alle villrein i Nordfjella skal det tas hjerne- og lymfeprøver. Prøvene sendes til Veterinærinstituttet i Oslo for skrantesjuka-analyse. Prøvene vil også kunne benyttes til forskningsformål. Alle villrein som tas ut i sone 1 skal aldersbestemmes. Underkjeve eller framtenner skal derfor sendes til NINA i Trondheim som vil aldersbestemme dyrene basert på tannsnitt. Alle møkkprøver sendes til Veterinærinstituttet. For prøvetaking under jakt og fallvilt må møkkprøve tas før diagnosen er stilt. Dette for å unngå at materialet går tapt, mens ved statlig felling og ved inndriving så vil hele dyret tas vare på inntil diagnosen foreligger og dermed også møkk.

Tabell 11.1. Tabellen viser opplegget for prøvetaking av villrein i Nordfjella villreinområde ved uttak av bestanden i sone 1, samt hvilke prøver som skal tas fra alle dyr som får påvist skrantesjuka. Prøvene tas dersom materialet er tilgjengelig.

Opprinnelse	Prøve	Fra	Tas av
Jakt - jeger leverer hodet og møkk	Hjerne	Alle dyr	NINA
	Bakre svelglymfeknuter	Alle dyr	NINA
	Underkjeve/framtenner	Alle dyr	NINA
	Møkk	Alle dyr	Jegere
Statlig felling	Hjerne	Alle dyr	SNO
	Bakre svelglymfeknute	Alle dyr	SNO
	Underkjeve/framtenner	Alle dyr	SNO
Fallvilt	Hjerne	Alle dyr	SNO
	Bakre svelglymfeknuter	Alle dyr	SNO
	Underkjeve/framtenner	Alle dyr	SNO
	Møkk	Alle dyr	SNO
Inndriving	Hjerne	Alle dyr	Mattilsynet
	Bakre svelglymfeknute	Alle dyr	Mattilsynet
	Underkjeve/framtenner	Alle dyr	Mattilsynet
Aktuelle tilleggsprøver fra alle positive hjortedyr	Møkk (inndriving, statlig felling)	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Ytre del av rektum	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Boglymfeknute og tonsill	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Spyttkjertel og ev. spytt.	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Lever	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Milt	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Muskelp prøve	Positive dyr	Veterinærinstituttet
	Urinveier inkl. nyre og ev. urin.	Positive dyr	Veterinærinstituttet
Blod	Positive dyr	Veterinærinstituttet	

Det vil også samles prøvemateriale utenfor Nordfjella sone 1, da i samarbeid mellom jegere, lokal forvaltning, NINA og Veterinærinstituttet, jf. kapittel 5.3.

Fra skrantesjuka-positive villrein skal ytterligere prøver tas, se tabell 11.1. Mattilsynet og Veterinærinstituttet sørger for at positivt materiale, fortrinnsvis hele dyret, på en sikker måte sendes Veterinærinstituttet hvor prøvene tas. Disse prøvene skal også tas fra hjortedyr utenfor Nordfjella dersom de får påvist skrantesjuka.

Alle prøver skal alltid merkes med unikt ID-nr. som følger dyret. Dyrets kjønn, fellingssted og fellingsdato skal noteres. Dataene skal lagres i Veterinærinstituttet sin database, og et utvalg av dataene skal i tillegg lagres i Miljødirektoratet sin database, Hjorteviltregisteret, hvor de blir tilgjengelige for innsyn. Dette vil i hovedsak være data som ID-nummer, dødsårsak, dødsdato, fellingssted, kjønn, alder og svar på skrantesjuka-prøven.

Prøvene oppbevares av hhv. NINA og Veterinærinstituttet.

11.3 Forslag om nasjonal skrantesjuka-prøvebank

Skrantesjuka er en sykdom hvor de nasjonale forvaltningsmyndighetene har et viktig ansvar. Det må sikres at relevant prøvemateriale ivaretas med hensyn på forskning som kan bidra til å øke forvaltningsrelevant kunnskap. Mattilsynet og Miljødirektoratet foreslår derfor å opprette en egen prøvebank for skrantesjuka.

En slik bank kan etableres etter mal av [Miljøprøvebanken](#), som er et arkiv med miljøprøver fra norsk natur. Banken ble etablert for å være et viktig verktøy i både nasjonal og internasjonal kamp mot miljøgifter. Miljøprøvebanken eies av Klima- og miljødepartementet og styres av Miljødirektoratet. Drift og utvikling av Miljøprøvebanken skjer i tråd med anbefalinger fra en ekspertgruppe. Denne ekspertgruppen fungerer også som "bankstyre" som vurderer og godkjenner søknader om uttak av prøver. Innsjutt av prøver skjer etter et fastlagt program som er godkjent av Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet og Mattilsynet foreslår at det etableres en "CWD/skrantesjuka-bank" etter tilsvarende mal som for Miljøprøvebanken. Alle prøvene fra uttaket i Nordfjella, samt prøver fra alle hjortedyr som får påvist skrantesjuka i Norge, skal oppbevares her. Banken vil eies av Landbruks- og matdepartementet (eventuelt KLD) og kan styres av Miljødirektoratet og Mattilsynet. Ansvar for daglig drift av banken må besluttes når lokalisering av denne er besluttet. Vi foreslår at det oppnevnes en egen ekspertgruppe som vil inneha rollen som bankstyre og utvikler av banken.

12 Kommunikasjonstiltak

Miljødirektoratet og Mattilsynet skal samarbeide om effektiv og hensiktsmessig kommunikasjon fra offentlige etater om skrantesjuka-håndtering i Nordfjella villreinområde. Dette vil gjøres i samarbeid med andre etater som Veterinærinstituttet og NINA, samt lokale myndigheter. Den lokale ressursgruppa, jf. kapittel 13, bør også involveres i kommunikasjonsarbeidet.

Informasjonsbehovet og målgruppene vil variere. Før jakt er tiltak via villreinutvalg, villreinnemnd og NINA viktige, under jakt vil oppsynssentralen være en sentral aktør.

Mattilsynet og Miljødirektoratet har et spesielt informasjonsansvar for statlig felling og inndriving.

Det vil gjennomføres ulike kommunikasjonstiltak som skal sikre god informasjonsflyt til interesserte og berørte grupper. Dette er blant annet jegere, lokalbefolkning, allmennheten, fotturister og journaliser.

Disse tiltakene planlegges iverksatt:

- Utarbeide spørsmål og svar som kontinuerlig oppdateres til alle sentrale målgrupper
- Utarbeide en informasjonspakke om skrantesjuka som kan inneholde:
 - Brosjyre eller faktaark med overordnet informasjon om sykdommen, smitte og tiltak.
 - Kort informasjonsfilm
 - Infografikk
- Utarbeide pressepakke
 - Billedarkiv til fri bruk
 - Oversikt over talspersoner og kontaktinformasjon til pressevakter
 - Faktaark om skrantesjuka og lenke til informasjonsfilm
- Enkle informasjonsfilmer
 - Fakta om sykdommen
 - Prøvetaking – slik gjør du det
 - Smittevern – slik beskytter du deg
- Gjennomføre åpne informasjonsmøter
- Gjennomføre fagseminarer
- Tilrettelegge info på nettsider

13 Organisering av uttaket

For å gjennomføre tiltakene i planen trengs en god organisering med klare linjer, og ledere med klart mandat for å utføre sin oppgave.

Mattilsynet og Miljødirektoratet har hvert sitt forvaltningsansvar knyttet til forskjellig lovverk. Saneringsarbeidet forankres i ordinære linjer. Etatene påser at tiltakene gjennomføres i tråd med planen. Eventuelle justeringer av planen må forankres i de respektive linjene. Ekstern kompetanse vil innhentes ved behov.

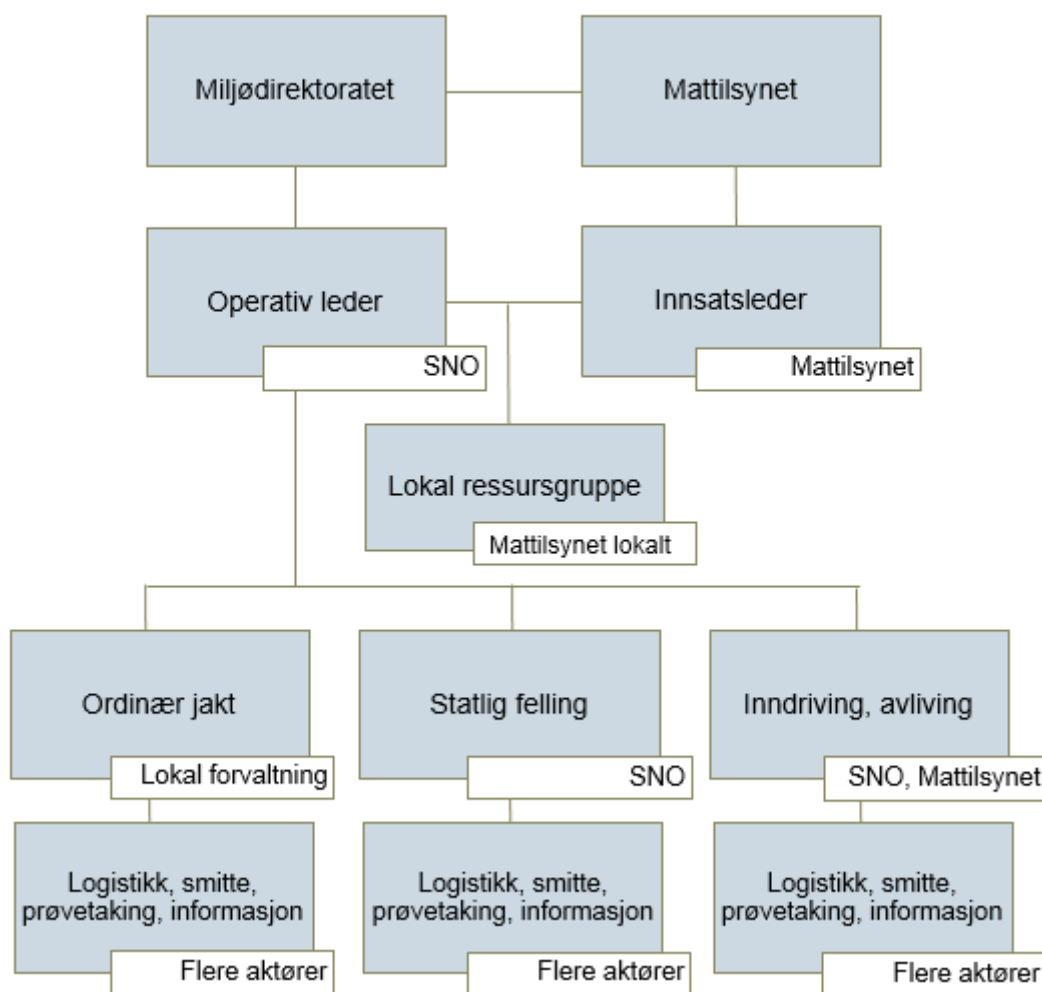
Det opprettes en operativ leder for uttaket i SNO. Operativ leder skal ha ansvaret for gjennomføringen i henhold til målsettingen og innenfor rammen av tildelte ressurser, og har et særlig ansvar for å påse at ulike metoder og tiltak ikke kommer i konflikt med hverandre i tid og rom. Det opprettes en innsatsleder for Mattilsynets ansvarsområde knyttet til sykdomsbekjempelse, smittevernhensyn og dyrevelferd. Innsatslederen skal samarbeide med den operative lederen, og de skal holde seg gjensidig løpende orientert om status og forløp av prosessene som er i gang. De rapporterer direkte i egen linje til Mattilsynet og Miljødirektoratet sentralt.

Det opprettes også en lokal ressursgruppe med representanter for kommuner, villreinutvalg, villreinnemd, reindrifftsforvaltning, fjelloppsyn og lokalt SNO. Gruppen ledes av Mattilsynet lokalt, og lederen må samarbeide tett med operativ leder og innsatsleder.

Det skal opprettes en egen oppsynssentral for ordinær jakt i Nordfjella. Operativ leder og innsatsleder må ha et nært samarbeid med oppsynsleder. Under ordinær jakt vil operativ leder koordinere bruk av nødvendige statlige logistikkressurser, herunder bruk av helikopter til utfrakt av kjøtt. Eventuell iverksettelse av statlig felling innenfor fastsatt jaktperiode besluttet av operativ leder i samråd med Mattilsynet og Miljødirektoratet og etter dialog med lokal ressursgruppe.

Det statlige fellingslaget vil til enhver tid være under ledelse av operativ leder med ansvar for all logistikk knyttet til bruk av personell på bakken, turnuslister, leiekontrakter, bruk av helikopter, mv. Det settes opp to fellingsledere i turnus som kan avlaste operativ leder i daglig koordinering av feltarbeidet. Den operative lederen sørger for personell til statlig felling.

Opstart av inndriving av villrein i gjerde iverksettes av operativ leder etter avklaring med Mattilsynet og Miljødirektoratet. Mattilsynet og SNO har ansvaret for at nødvendig logistikk og mannskap for inndriving og avliving er på plass.

Figur 13.1. Foreløpig skisse som viser hvordan arbeidet med uttaket av villrein i Nordfjella sone 1 kan organiseres. Hvite bokser forklarer hvem som har hovedansvar for gruppa eller tiltaket.

I tilknytting til alle tiltakene, vil det være flere aktører som bidrar til å løse ulike underoppgaver, hvem disse er kan variere med tiltaket. Under ordinær jakt vil NINA ha ansvar for innsamling av prøver i samarbeid med lokal villreinforvaltning, mens dette ansvaret ligger til SNO og Mattilsynet for hhv. statlig felling og inndriving.

Veterinærinstituttet sørger for at alle prøvetakere har nødvendig utstyr. Mattilsynet har hovedansvar for riktig smittehåndtering under alle tiltakene, i samråd med Veterinærinstituttet. Veterinærinstituttet står for analysering av alle skrantesjuka-prøver, mens NINA foretar aldersanalyser.

Mattilsynet har tilsyn med dyrevelferd og tilsyn med smittehåndtering. Ved inndriving og avliving i hegn, vil Mattilsynet være tilstede og ha spesielt fokus på de dyrevelferdsmessige aspektene. Mattilsynet vil sammen med operativ leder sørge for personell til denne prosessen. Dette vil blant annet være utpekte representanter fra tamreinnæringen.

14 Økonomi

Uttak av hele bestanden i Nordfjella sone 1 innen 1.5.2018 betinger at det foreligger tilstrekkelige økonomiske ressurser.

Tiltakene som foreslås i planen er av en slik art og et slikt omfang at detaljert budsjettering er svært krevende. Vi har begrenset med erfaringstall å bygge på, og effektiviteten er blant annet avhengig av forhold som ligger utenfor vår kontroll. Det må påregnes justeringer av de estimater som her foreligger. Det legges derfor opp til tett dialog med de berørte departementene i forbindelse med budsjettprosesser i 2017 og 2018.

Uttaket av villreinbestanden forventes å foregå i 2017 og 2018, og det er disse kostnadene som presenteres her. Kostnader vil påløpe også for 2019 og utover, særlig knyttet til reetablering, men disse kostnadene er ikke omtalt her.

Tabell 14.1. Tabellen viser samlet budsjett for skisserte tiltak i 2017 og 2018.

Tiltak	Mattilsynet 2017	Miljødirektoratet 2017	Mattilsynet 2018	Miljødirektoratet 2018
Ordinær jakt	200 000	4 400 000	0	0
Statlig felling	400 000	5 400 000	600 000	5 200 000
Inndriving	2 100 000	1 000 000	1 500 000	1 500 000
Saltsteiner	6 000 000	0	0	0
Kartlegging	10 600 000	3 900 000	10 000 000	4 000 000
FoU	1 500 000	1 500 000	2 500 000	3 500 000
Brakklegging/ reetablering	0	3 300 000	500 000	1 700 000
Diverse utgifter	12 300 000	2 400 000	13 700 000	2 700 000
SUM	33 100 000	21 900 000	28 800 000	18 600 000

Utgifter knyttet til kartlegging og FoU omfatter også områder utenfor Nordfjella.